

**Valentin BURLACU
Gheorghe COJOCARU**

PROBLEMA UNIRII BASARABIEI CU ROMÂNIA: IDEOLOGIE ȘI ISTORIOGRAFIE ÎN SEC. XX*

Problema Unirii Basarabiei cu România în 1918 și recunoașterea ei internațională este pe larg abordată în istoriografie, dar, în același timp, dată fiind anvergura sa epocală în istoria românilor, s-a aflat mai mereu sub focul ideologiei și propagandei sovietice.

Istoriografia sovietică, încă de la început a preluat integral jargoanele și clișeele diplomației bolșevice privind nerecunoașterea Unirii Basarabiei cu România, calificând-o drept „cotropire”, „agresiune”, „ocupație”. În anii '20 ai secolului al XX-lea apar o serie de broșuri politico-propagandistice în care se falsifică realitățile basarabene, sunt inventate și descrise presupusele atrocități comise în Basarabia de autoritățile române, se analizează în mod denaturat „problema Basarabiei”, componența națională a ținutului, se insistă asupra faptului că „problema basarabească” poate fi soluționată doar în baza plebiscitului, se încearcă a argumenta drepturile așa-zise „istorice” ale Sovietelor asupra Basarabiei etc.

Astfel, în prefața lucrării lui L. S. Berg apărută în 1918 la Moscova, având ca obiect de studiu populația și economia Basarabiei, autorul afirmă în mod tendențios următoarele: „România a răpit o provincie asupra căreia nu are nici un drept politic sau etnic. Noi, rușii, considerăm nulă decizia așa-numitului Sfat al Țării, de care n-a auzit nimeni și care în plus a lucrat sub amenințarea jandarmilor și mitralierilor românești”¹.

În broșura politico-propagandistică „România”, editată la Harkov în 1922, autorul acesteia, M. Rafail, considera Basarabia drept „teritoriu ocupat al Rusiei”².

A excelat în tratarea denaturată a istoriei și situației din Basarabia faimosul Cr. Rakovski, social-democrat de origine bulgară, devenit după 1917 unul din conducătorii Republicii Sovietice Socialiste Ucrainene. El a publicat, individual sau în colaborare,

* O primă formă a acestui studiu a fost publicată în „Revista de Istorie a Moldovei”, nr. 4 (416), octombrie-decembrie 2018, pp 106–137.

¹ L. S. Berg, *Bessarabia. Strana-Liudi-Hoziiastvo*, Moskva, 1918, p. VII.

² M. Rafail, *Rumînia*, Harikov, 1922.

mai multe articole în care și-a propus drept scop să descrie „toate atrocitățile pe care administrația română civilă și militară le comite în Basarabia”³. Rakovski afirmă că soarta unor părți ale Basarabiei „nu va putea fi soluționată fără Rusia”, că „adevăratul proprietar al Basarabiei este Uniunea Sovietică”, iar „problema Basarabiei va fi soluționată nu la Tokio și nici la Roma, ci la Moscova”⁴. În broșura semnată de Rakovski în colaborare cu V. Dembo, din 1926, se promovează „teoria” conform căreia problema Basarabiei putea fi soluționată definitiv prin intermediul plebiscitului⁵.

Pe aceeași linie a prezentării tendențioase și denaturate a realităților din Basarabia se înscriu și eseurile și broșurile lansate de Cr. Rakovski și L. Troțki⁶, L. N. Alexandri⁷, V. O. Dembo⁸, S. S. Bantke⁹, K. Galaida¹⁰, A. Badulescu¹¹ ș. a.

Ștafeta acestei campanii propagandistice de denigrare a României, de falsificare a realităților legate de situația Basarabiei în cadrul statului unitar român, a fost preluată de „Societatea basarabenilor”, o organizație de tip cominternist, fondată în 1925 la Moscova din rândurile presupușilor emigranți politici basarabeni, ce și-a propus drept obiectiv apropiat „eliberarea Basarabiei de sub jugul ocupanților români” și „reunirea ei cu Uniunea Sovietică” pe calea „răsturnării boierimii române”. În paginile revistei „Basarabia Roșie”, editată din 1926 și până în 1938 de această societate, s-a urmărit din număr în număr realizarea obiectivelor enunțate¹².

În general, toată această propagandă și istoriografie, complet străină de realitatea istorică, a lucrat mai întâi la motivarea pretențiilor cotropitoare ale URSS asupra Basarabiei, iar după 1940 a urmărit să îndreptățească actul cotropirii¹³.

În anii de până la primul război mondial și în perioada interbelică, în istoriografia românească, o serie de cercetători și istorici de marcă au depus eforturi susținute pentru a interpreta obiectiv istoria Basarabiei sub dominația țaristă, dedicând diferitelor ei aspecte studii valoroase, culegeri de documente, memorii, articole etc. Problemele ce țin de istoria mai îndepărtată a Basarabiei, apartenența ei la spațiul românesc, românitatea moldovenilor basarabeni, mișcarea națională din

³ Vezi: Cr. Rakovski, *Boiarskaia Rumînia*, Moskva, 1922, p. 5–17. cit după N. Enciu, *op. cit.*, p. 66–67.

⁴ Idem, *Rumînia i Bessarabia. K semiletiiu anexii Bessarabii*, Moskva, 1925, p. 38, 53.

⁵ Cr. Rakovski, V. Dembo, *Rumînskie priteazaniia na Bessarabii*, Moskva-Leningrad, 1926, s. 23–24. Vezi: Enciu, *op. cit.*, p. 67.

⁶ L. Troțki, Cr. Rakovski, *Ocerki politiceskoi Rumîinii*, Moskva, 1922.

⁷ L. N. Alexandri, *Bessarabia i bessarabskii vopros*. Moskva, 1924; Idem, *5 ani de la Conferința de la Viena*, Balta, 1929.

⁸ V. O. Dembo, *Bessarabskii vopros*. M., 1924; Idem, *Sovetskaia Moldavia i bessarabskii vopros*, Moskva, 1925; Idem, *Bessarabskoie krestianstvo pod vlastiu kulakov i pomeșcikov*, Moskva, 1931.

⁹ S. S. Bantke, *10 let boribî protiv rumînskih boiar*, Moskva-Leningrad, 1928.

¹⁰ K. Galaida, *Ucradennaia strana (10 let okkupații Bessarabii)*, Moskva, 1928.

¹¹ A. Badulescu, *Vosstanie v Tatar-Bunare.*, Moskva, 1925.

¹² Vezi: N. Enciu, *Populația rurală a Basarabiei interbelice în istoriografia sovietică*, în „Destin Românesc”, 2000, nr. 1, p. 68–69.

¹³ I. Țurcanu, *Istoriografia din Moldova Sovietică între știință și propagandă*, în „Revista de Istorie a Moldovei”, 1994, nr. 3–4, p. 8.

ținut în anii 1917–1918, culminând cu actul Unirii ei cu patria istorică sunt abordate în baza documentelor românești și a unei bogate bibliografii rusești și străine de către N. Iorga¹⁴, Al. I. Goța¹⁵, Șt. Ciobanu¹⁶, Paul Gore¹⁷, Ioan Pelivan¹⁸, I. Nistor¹⁹, A. Boldur²⁰, P. Cazacu²¹, A. Crihan²², Gh. I. Brătianu²³ ș. a.

Este evident că reacția istoriografiei sovietice la istoriografia românească a fost ostilă, aceasta fiind catalogată drept „burgheză”, „cu un pronunțat caracter antirusesc și antisovietic”²⁴.

În apărarea drepturilor românești asupra Basarabiei în perioada interbelică s-au ridicat oameni politici, diplomați, istorici, precum N. Titulescu, T. Ionescu, I. I. C. Brătianu, Gh. Brătianu, N. Iorga²⁵, A. Boldur²⁶, Șt. Ciobanu²⁷, I. Pelivan ș. a.

În istoriografia românească problema în cauză a fost abordată de pe poziții diametral opuse istoriografiei sovietice, în spiritul adevărului istoric, imediat după Unire, de înșiși participanții și martorii la acele evenimente. Se remarcă în acest sens lucrările lui I. Nistor²⁸, A. Boldur²⁹, P. Cazacu³⁰, D. Bogos³¹.

Un studiu temeinic asupra mișcării naționale din Basarabia în anii 1917–1918 și a condițiilor în care s-a făcut unirea, precum și un număr de 197 de documente conține lucrarea lui Șt. Ciobanu³².

Mișcarea națională din Basarabia în anii 1917–1918 și problema Unirii și-au găsit reflectare și în alte mărturii memorialistice, lucrări de publicistică, în relatările

¹⁴ N. Iorga, *Basarabia noastră. Scrisă după 100 de ani de la răpirea ei de către Ruși*, Vălenii de Munte, 1912; Idem, *Istoria relațiilor române. Antologie*, Editura Semne, București, 1995.

¹⁵ Al. I. Goța, *Relațiile românilor cu slavii de răsărit până la 1812*, Chișinău, 1919.

¹⁶ Șt. Ciobanu, *Basarabia. Populația. Istoria. Cultura*, Chișinău, 1992; Idem, *La continuité dans la Bessarabie*, București, 1920. Idem, *Cultura românească în Basarabia sub stăpânirea rusă*, Editura Enciclopedică „Gheorghe Asachi”, Chișinău, 1992.

¹⁷ P. Gore, *Anexarea Basarabiei*, în monografia „Basarabia”, Chișinău, 1926.

¹⁸ I. Pelivan, *La Bessarabie sous régime russe (1812–1918)*, Paris, 1919; Idem, *Les Drois des Roumains sur la Bessarabie*, Paris, 1920.

¹⁹ I. Nistor, *Istoria Basarabiei*. Cernăuți, 1923, Editura Cartea Moldovenească, Chișinău, 1991.

²⁰ A. Boldur, *La Bessarabie et les relations russo-roumains*, Paris, 1927; Idem, *Statutul internațional al Basarabiei*. Chișinău, 1938; Idem, *Istoria Basarabiei*, Editura Victor Frunză, Editura a II-a, București, 1992.

²¹ P. Cazacu, *Moldova dintre Prut și Nistru*, Chișinău, 1924.

²² A. Crihan, *Drepturile românilor asupra Basarabiei după unele surse rusești*, Chișinău, 1995. (reeditare).

²³ Gh. I. Brătianu, *Basarabia. Drepturi naționale și istorice*, București, 1995. (reeditare)

²⁴ Ia. S. Grosul, N. A. Mohov, *Istoričeskaia nauka Moldavskoi SSR*, Moskva, Nauka, 1970, p. 35.

²⁵ N. Iorga, *Adevărul asupra trecutului și prezentului Basarabiei*, București, 1930.

²⁶ A. Boldur, *Relațiile româno-ruse. Chestiunea Basarabiei și dreptul internațional*, București, 1927; Idem, *Bessarabskii vopros*, Chișinău, 1930.

²⁷ Șt. Ciobanu, *Basarabia*, Chișinău, 1926.

²⁸ I. Nistor, *Istoria Basarabiei*, Chișinău, 1991.

²⁹ A. Boldur, *Istoria Basarabiei*, București, 1992.

³⁰ P. Cazacu, *Moldova dintre Prut și Nistru*. Iași, 1928.

³¹ D. Bogos, *La răspântie. Moldova dintre Prut și Nistru 1917–1918*, Chișinău, 1998.

³² Șt. Ciobanu, *Unirea Basarabiei*. Chișinău, 1993.

unor figuri centrale ale aceluia moment istoric, cum ar fi I. Incuț³³, I. Pelivan³⁴, Gh. Andronache³⁵, Pan. Halippa și A. Moraru³⁶, E. Holban³⁷, R. Ciofleac³⁸, V. Harea³⁹. În perioada interbelică a fost publicată cartea lui V. V. Tilea, care nu și-a pierdut actualitatea și care tratează problema recunoașterii internaționale a unirii Basarabiei cu România⁴⁰.

În ansamblu, istoriografia românească din perioada interbelică referitoare la procesul de Unire a Basarabiei cu România și recunoașterea ei internațională s-a axat pe două coordonate majore. Prima se referă la Basarabia ca parte integrantă a unității românești – unitate dictată de factori geografici, istorici și etnici și, pe un plan mai larg, de necesitatea unei României întregite, legată de Marea Neagră și de Carpați, de Dunăre, Tisa și Nistru; o entitate statală completă privită ca un factor necesar păcii și ordinii europene postbelice⁴¹.

Al doilea aspect se referă la activitatea neobosită pe care elita politică românească – dincolo de înregimentarea partizană – a desfășurat-o pentru a integra cât mai bine Basarabia în corpul statal românesc. Există conștiința clară că Basarabia este „intrarea casei” românești și, de aceea, ea trebuie apărată prin efort și solidaritate națională, pe de o parte, printr-o temeinică și solidă argumentație asupra drepturilor istorice românești la nivel internațional, pe de altă parte.

În timpul dominației comuniste din perioada postbelică, timp de două decenii conducerea de la București, înregimentată efectiv în blocul sovietic sub aspect politic, militar, economic și ideologic, n-a contestat apartenența Basarabiei la Uniunea Sovietică. Mihail Roller și *culturnicii* de genul lui, angajați în procesul de rescriere a istoriei României, au apreciat în termeni favorabili URSS, în spiritul directivelor impuse de noile raporturi sovieto-române, evenimentele cruciale din destinul tragic al Basarabiei. Astfel, anexarea țaristă din anul 1812 era privită drept „eliberare și alipire”, Unirea de la 27 martie 1918 drept „ocuparea de către România burghezo-moșierească”, iar reanexarea sovietică de la 28 iunie 1940 drept „soluționare echitabilă, pașnică a problemei basarabene”⁴².

Acest mod de tratare a fost în vigoare, în linii generale, până la apariția unor divergențe majore între Moscova și București, în 1964. Cu certitudine, „dezbaterile istoriografice a istoriei și evoluției teritoriului dintre Prut și Nistru a reprezentat un instrument în cadrul acestui proces”, iar „lovitura” în plan istoriografic a fost dată de

³³ I. Incuț, *O revoluție trăită*, Chișinău, 1994.

³⁴ I. Pelivan, *I. Incuț și Conferința de pace de la Paris, (1919–1920)*, în „Patrimoniul”, 1991, nr. 1.

³⁵ Gh. Andronache, *Albumul Basarabiei. În jurul marelui eveniment al Unirii*, Chișinău, 1933.

³⁶ Pan. Halippa, A. Moraru, *Testament pentru urmași*. Chișinău, 1991.

³⁷ E. Holban, *Ostașii moldoveni. Momente istorice 1917–1918*, Chișinău, 1995.

³⁸ R. Ciofleac, *Pe urmele Basarabiei. Note și impresii din revoluția rusească*, Chișinău, 1992.

³⁹ V. Harea, *Basarabia pe drumul unirii. Amintiri și comentarii*, București, 1995.

⁴⁰ V. V. Tilea, *Chestiunea Basarabiei*, în *Acțiunea diplomatică a României*, Sibiu, 1925.

⁴¹ A se vedea: Gh. I. Brătianu, *Origines et formation de l'Unité roumaine*, București, 1943, p. 30.

⁴² M. Roller, *Studii și note științifice privind istoria României*, București, 1956.

publicarea în acel an a lucrării „Note asupra românilor. Manuscrise inedite”, aparținând lui K. Marx⁴³.

În condițiile în care până la mijlocul anilor '60 regimul comunist de la București n-a contestat apartenența Basarabiei la URSS, istoriografia sovietică n-a abordat în mod special problematica anului 1918. În același timp, în URSS se considera că „problema basarabeană” a apărut pe agenda internațională în 1918.

O trăsătură caracteristică devine caracterul aniversar al „istoriografiei sovietice moldovenești” și elogierea evenimentelor „cruciale” din istoria „poporului moldovenesc”: cele trei revoluții ruse și instaurarea puterii sovietice în Basarabia⁴⁴, „ocuparea” Basarabiei și lupta pentru reunirea cu patria sovietică⁴⁵.

Conținutul și caracterul interpretării „problemei basarabene” se vor modifica radical după 1964, an care a reprezentat un moment de cotitură în relațiile sovieto-române sub toate aspectele⁴⁶, când conducerea României a optat pentru un curs deosebit și autonom în politica ei internă și externă și pentru o distanțare de Uniunea Sovietică⁴⁷. „Declarația” conducerii de la București din aprilie 1964 a avut un impact ireversibil asupra relațiilor sovieto-române, în general, dar și asupra rescrierii istoriei în România, în particular. În această privință, publicarea la sfârșitul anului 1964 a unor lucrări cu valoare de document ale lui Marx și Engels a avut „o semnificație deosebită”⁴⁸.

⁴³ Vezi: E. Plopeanu, *Ideologia și adevărul istoric în istoriografia românească și moldovenească. Unele considerații*, în „Analele ANTIM”, Chișinău, 2008, nr. 8, p. 194–195.

⁴⁴ Iu. Ivanov, D. Șemiakov, *Revoluționnoie dvijenie v Moldavii v 1905–1907 gg.* Kișinev, 1955; I. G. Budak, *Revoluția 1905–1907 godov v Moldavii.* Kișinev, 1955; Iu. G. Ivanov, *Uciastie molodeji v revoluționnom dvijenii v Moldavii (1900–1917).* Kișinev, 1959; Idem, *Podpolnie tipografii leninskoii „Iskri” v Rossii. 1901–1903 godi.* Kișinev, 1962; *Boriba za pobedu soșialisiceskoi revoliuții v Moldavii.* Sb. statei. Kișinev, 1957; N. V. Berezniakov, *Boriba trudiașcihsia Bessarabii protiv interventov v 1917–1920 gg.* Kișinev, 1957; M. B. Itkis, I. I. Nemirov, *Boriba krestian Bessarabii za zemliu v 1917 g.* Kișinev, 1957; K. Sluțkaia, *Pobeda Oktiabrskoi revoliuții i ustanovlenie Sovetskoii vlasti v Moldavii (mart 1917–mart 1918).* Kișinev, 1962; S. Ia. Afteniuc, A. S. Esaulenco, M. B. Itkis, *Revoluționnoie dvijenie v 1917 godu i ustanovlenie Sovetskoii vlasti v Moldavii.* Kișinev, 1964; *Boriba za vlasti Sovetov Moldavii (mart 1917–mart 1918 g.). Sb. dokumentov i materialov.* Kișinev, 1957; *Oktiabrskie listovki revoluționnogo podpolia Bessarabii (1920–1935). Sb. dokumentov.* Kișinev, 1957; G. I. Kotovski, *Dokumentî i materialî k istorii grajdanskoii voini v SSSR.* Kișinev, 1956; I. G. Dîkov, *Hronika sobîtii v Bessarabii. Mart 1917–ianvari 1918 g.* Kișinev, 1957; ș.a.

⁴⁵ A. Dolnik, *Besarabia pod vlastiu rumînskîh boiar.* Moscva, 1945; V. Malinskii, *Agrarnaia „reforma” 1918–1924 gg. v Bessarabii.* Kișinev, 1949; Ia. M. Kopanskii, I. S. Levit, *Lupta truditorelor din Basarabia pentru reunirea cu Patria Sovietică (1918–1940)*, Chișinău, 1957; I. M. Bobeico, Ia. M. Kopanskii, *Komsomol Bessarabii v godi revoluționnogo podpolia.* Kișinev, 1958; *Borți revoluționnogo podpolia Moldavii.* Kișinev, 1958; I. Dovgopolii, *Revoluționnii puti Pavla Tkacenko.* Kișinev, 1958; L. Mudrik, O. Semenovskii, *Anri Barbuius i Tatarbunarskii proțess.* Kișinev, 1958; I. Șimkov, *Godi podpolia.* Kișinev, 1963; *Iz istorii boribî za vlasti Sovetov v Moldavii (1918–1920).* Kișinev, 1964; *Listovki kommunisticeskogo podpolia Bessarabii. 1918–1940. Sb. dokumentov.* Kișinev, 1960; V. M. Rojko, *Drujba, zakalionnaia v boiah.* Kișinev, 1965 ș.a.

⁴⁶ V. Burlacu, *Impactul relațiilor sovieto-române asupra politicii culturale din RSS Moldovenească. În: Tratatul de pace de la București din 1812, 200 de ani de la anexarea Basarabiei de către Imperiul Rus.* Coordonator S. Musteață, Editura Pontos, Chișinău, 2012, p. 295.

⁴⁷ W. P. V. Meurs, *Chestiunea Basarabiei în istoriografia comunistă*, Arc, Chișinău, 1996, p. 237.

⁴⁸ Gh. E. Cojocaru, *Confruntarea sovieto-română pe frontul ideologic din RSS Moldovenească (1968–1979). Studii și documente*, Editura Tipo Moldova, Iași, 2011.

În acest context, evenimentele din România, evoluția relațiilor internaționale și repercusiunile acestora asupra situației din R.S.S. Moldovenească au condus la faptul, recunoscut de istoriografia națională, că disputa sovieto-română, „alături de alte probleme sensibile, va avea ca dominantă, mai ales în anii '60-'70, chestiunea Basarabiei, care intra în plină competiție”⁴⁹.

Abordarea sub raportul adevărului istoric a „problemei Basarabiei” de către autoritățile române și de către istoricii români era calificată de sovietici drept expresia unor „pretenții teritoriale”.

Timp de aproape două decenii (1961–1980), campaniile propagandistice și ideologice antiromânești inițiate de C.C. al P.C.U.S. au fost dirijate în R.S.S.M. de către C.C. al P.C.M., în frunte cu primul secretar, Ivan Ivanovici Bodiul. În calitatea sa de al doilea secretar (1959–1961) și ulterior de prim-secretar al C.C. al P.C.M., el a promovat o amplă campanie de falsificare a adevărului științific despre limba română și istoria teritoriului dintre Prut și Nistru⁵⁰.

În așa-zisul „deceniu slăvit”, care a coincis cu perioada de vârf a tensionării relațiilor româno-sovietice, R.S.S. Moldovenească este transformată nu numai într-un poligon pentru cele mai pretențioase experimente economice, dar și într-un veritabil laborator de elaborare și testare a celor mai primitive teorii și concepții referitoare la istoria „poporului moldovenesc”.

Astfel, începând cu anul 1965, discursurile privind chestiunile ideologice și politico-educative ale lui I. I. Bodiul conțineau de fiecare dată în mod obligatoriu și o sinteză a istoriei ținutului din cele mai vechi timpuri până în contemporaneitate⁵¹. Această „scurtă istorie a Moldovei”, cu caracter de compendiu, se axa în mod special pe următoarele coordonate: premisele și actul progresist al „alipirii” Basarabiei la Rusia, consecințele lui „pozitive”, victoria puterii sovietice în ținut, „cotropirea mișlească a Basarabiei de către România burghezo-moșierească” și instaurarea unui „regim de ocupație”, „lupta neîncetată a poporului moldovenesc pentru reunirea cu Patria-mamă – Uniunea Sovietică”, „soluționarea echitabilă a problemei basarabene și reunirea poporului moldovenesc într-un stat sovietic socialist”, ajutorul dezinteresat acordat de poporul rus în „toate epocile istorice poporului moldovenesc”.

Intervențiile istoriografice ale liderului comunist de la Chișinău, devenite obligatorii odată cu declanșarea „războiului istoriografic” sovieto-român, erau o replică la acțiunile politice ale conducerii P.C.R. și la publicațiile istorice „revizioniste” care apăreau în România. Imixtiunile lui I. I. Bodiul în câmpul științei istorice s-au intensificat pe măsură ce s-au amplificat și disensiunile sovieto-române,

⁴⁹ Gh. E. Cojocaru, *„Dezghețul” lui Hrușciiov și problema Basarabiei*. Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2014, p. 252.

⁵⁰ V. Bahnar, Gh. Cojocaru, *Partidul și oamenii de litere și arte din RSS Moldovenească (1961–1963)*. Studii și documente, Tipogr. „Bons Offices”, Chișinău, 2013, p. 41.

⁵¹ V. Burlacu, *Impactul relațiilor*, op. cit., p. 298–301.

în primul rând în chestiunea Basarabiei. Putem constata chiar o legătură directă între starea relațiilor româno-sovietice și conținutul discursurilor istoriografice ale lui Bodiul. Tratarea „favorabilă” a „problemei basarabene” ca reflectare a disensiunilor sovieto-române a devenit în această perioadă una din funcțiile directorii ale istoriografiei sovietice de la Chișinău.

Totuși, până la sfârșitul anului 1965, U.R.S.S. a preferat să nu-și agraveze relațiile cu România și nu a contrat, la început, acțiunile „calomniatoare” ale politicianilor și istoricilor români. Conducerea comunistă din R.S.S. Moldovenească părea să se teamă cel mai mult de naționalismul local și de scrierile emigranților români din Vest⁵².

La un moment dat însă, I. I. Bodiul a recunoscut că „știința noastră nu a studiat cum se cuvine nici perioada ocupației prin violență a Basarabiei. Sub pretextul de „a nu răvăși trecutul”, oamenii de știință, nu au dezvăluit adânc situația economică, socială și culturală a poporului aflat sub călcâiul cotropitorilor (NB! – nu se precizează la acea dată cine erau aceștia – n. a.), lupta lui eroică pentru unirea cu „Patria-mamă – Uniunea Sovietică”. În consecință, se constata că „lipsurile științei istorice, precum și greșelile din munca politică în rândurile oamenilor muncii sunt folosite de dușmanii noștri ideologici, care caută în fel și chip să denatureze trecutul Basarabiei”⁵³. Într-o informare secretă adresată C.C. al P.C.U.S. de către I. I. Bodiul la 18 martie 1966, era explicată atenuat situația creată: „În interesele relațiilor de bună vecinătate cu România, până nu demult în Moldova erau slab reflectate unele chestiuni ale istoriei poporului moldovenesc. De pildă, se marca insuficient data de 28 iunie, ziua eliberării Basarabiei de sub ocupația români și reunirea cu Patria Sovietică. În 1962 nu s-a marcat una din datele istorice remarcabile – 150 de ani de la alipirea Basarabiei la Rusia, se desfășoară în așa mod și alte acțiuni.

O atare atitudine față de trecutul istoric al poporului moldovenesc este considerată de opinia publică a republicii ca fiind eronată”⁵⁴.

În condițiile în care disensiunile sovieto-române în problema Basarabiei abia se conturau și se spera la o readucere a conducerii de la București pe linie, evenimentele respective erau interpretate cu precauție, evitându-se referințele directe la România, indiferent de regimul existent. Astfel, în primii doi ani de după 1965 România nu este nominalizată ca organizatoare și participantă la „agresiunea” împotriva sovietelor sub nici o formă. Bodiul nu pune accentul în acest interval asupra rolului presupus negativ al României în istoria „poporului moldovenesc”. Totuși, de fiecare dată discursurile urmăreau să demonstreze caracterul „illegal” al unirii Basarabiei, ruptă de la „patria sovietică”. Pentru început Bodiul s-a limitat la câteva fraze de ordin general, precum: „Contrar intereselor și voinței noroadelor,

⁵² Vezi: W. P. V. Meurs, *op. cit.*, p. 280.

⁵³ „Moldova Socialistă”, 5 ianuarie 1966; „Cultura”, 8 ianuarie 1966.

⁵⁴ E. Negru, Gh. Negru, „Cursul deosebit” al României și supărarea Moscovei. Disputa sovieto-română și campaniile propagandistice antiromânești din RSSM (1965–1975), vol. 1 (1965–1975). Chișinău, 2013, Doc. 15, p. 125–126.

imperialiștii din Apus și naționaliștii burghezi locali au rupt Basarabia cu de-a sila de la Patria ei – tânăra Țară a Sovietelor”⁵⁵.

În funcție de evoluția relațiilor româno-sovietice, retorica vocabularului a suferit modificări, în sensul înăsprii aprecierilor. Divergențele în „problema Basarabiei” s-au amplificat în anii următori⁵⁶. În acest context, anul 1967 reprezintă unul din exemplele cele mai concludente ale impactului relațiilor dintre cele două țări, ajunse la punctul lor minim, asupra istoriografiei din R.S.S.M. Pentru Uniunea Sovietică, anul 1967 a fost marcat de pregătirile pentru omagierea jubileului de 50 de ani ai revoluției bolșevice, iar pentru conducerea de la Chișinău acesta a reprezentat o ocazie bună pentru a etala în vitrină „realizările” grandioase înregistrate în anii puterii sovietice.

La 13 februarie 1967, în cadrul plenei C.C. al P.C.M., I. Bodiul a prezentat raportul „Cu privire la pregătirile pentru semicentenarul Marii Revoluții Socialiste din Octombrie și sarcinile organizației de partid a republicii”, care, dincolo de spiritul mobilizator conținea și o interpretare partinică a rolului acestui eveniment „epocal” în destinele „poporului moldovenesc”, expus în mod special într-o amplă secțiune chiar la începutul raportului, intitulată sugestiv: „Unele chestiuni ale mișcării revoluționare din Moldova, lupta oamenilor muncii pentru Puterea Sovietică și apărarea cuceririlor ei”⁵⁷.

Este semnificativ faptul că, pentru prima dată în disputele din perioada anilor 1965–1967, în discursurile publice ale lui Bodiul și ale altor demnitari era vizată în mod direct „România regală”, care ar fi „ocupat” în 1918 Basarabia. Bodiul era preocupat că „acuma în Occident s-au ivit noi încercări de a nega faptul ruperii Basarabiei de la Rusia Sovietică, se profilează tendința de a dovedi că acest ținut n-a fost ocupat, dar alipit la România burghezo-moșierească, potrivit cică, voinței poporului”⁵⁸.

La scurt timp după plenara C.C. al P.C.M., în cadrul adunării anuale a Secției științelor sociale a Academiei de Științe a R.S.S.M. din 9 martie 1967 s-a tras semnalul de alarmă: „În România se publică un număr mare de lucrări în care problema națională este abordată într-un asemenea mod cu care noi nu putem fi de acord”⁵⁹. Luând cuvântul cu acest prilej, primul secretar al C.C. al P.C.M., I. Bodiul, a evidențiat contextul politicii internaționale („acțiunile scizioniste ale conducerii chineze și altor partide comuniste”), semnificația acțiunilor din România și sarcinile ce revin contrapropagandei sovietice. Conform relatărilor sale, „greutățile ” și

⁵⁵ „Comunistul Moldovei”, 1965, nr. 11, p. 11. „Moldova Socialistă”, 23, 24 noiembrie 1965; „Moldova Socialistă”, 5 ianuarie 1966; „Cultura”, 8 ianuarie 1966.

⁵⁶ Vezi: Charles King, *România, Rusia și politica culturală*, Editura Arc, Chișinău, 2002, p. 107.

⁵⁷ V. Burlacu, *Știința istorică în sistemul de propagandă din RSSM (anii 1960–1980). Studiu monografic. Învățătorul Modern*, Chișinău, 2014, p. 90.

⁵⁸ „Moldova Socialistă”, 16 februarie 1967; „Cultura”, 18 februarie 1967.

⁵⁹ Gh. Negru, *Politica etnolingvistică în R.S.S. Moldovenească*. Editura Prut Internațional, Chișinău, 2000., p. 72.

„rămânerea” în urmă a cercetărilor în domeniul științelor sociale din R.S.S.M. au fost determinate de „relațiile speciale care începuseră să se statornicească între țările socialiste”⁶⁰. „Savanții noștri, explica Bodiul, au mizat pe raporturi normale între Uniunea Sovietică și România. De aceea s-a acordat puțină atenție unor probleme ale trecutului, care au o mare importanță pentru clarificarea relațiilor statului nostru cu România.”. În continuare el constata: „În lume a luat amploare trănțăneala despre Basarabia. Atunci când s-au început aceste discuții, noi eram slab pregătiți pentru a desfășura contrapropaganda”⁶¹. Recunoscând această „lipsă”, în special pentru perioada reîntregirii României cu Basarabia, primul-secretar atenționa: „Toți cunoaștem stângăciile și nesiguranța cercetărilor privitoare la perioada de ocupație a Basarabiei”⁶².

Din aceste considerente, pentru propaganda comunistă, implicit pentru istoriografia sovietică, era prioritar, în timpul în care Basarabia a fost parte componentă a României, să se „argumenteze” ilegalitatea actului Unirii din 27 martie 1918. În primul rând, pentru că la momentul „răpirii” ei de către „România burghezo-moșierească” ar fi fost „un teritoriu sovietic” unde triumfase revoluția socialistă; apoi, Sfatul Țării ar fi fost un organ contrarevoluționar, nereprezentativ, neabilitat să hotărască soarta populației de aici; „ocupanții” ar fi instaurat în ținut un regim „colonial”, „sângeros” și, drept răspuns, Basarabia s-a ridicat la luptă împotriva „cotropitorilor” pentru eliberarea și reunirea sa cu țara sovietelor.

Valoarea politico-propagandistică a tezei privind apartenența Basarabiei la Imperiul Rus, anterioară „instaurării puterii sovietice”, și apoi la Uniunea Sovietică constă în reîntărirea pretenției legitimității a regimului sovietic în teritoriul dintre Prut și Nistru.

Cu scopul de a legitima menținerea Basarabiei sub control sovietic, „mitul Marii Revoluții Socialiste din Octombrie” a fost transpus în teritoriu prin formularea „biruința revoluției socialiste și a puterii sovietice în Moldova”. Victoria „revoluției din Octombrie” pe întregul teritoriu al ținutului, la sfârșitul anului 1917 – începutul anului 1918, reprezenta în aprecierea lui Bodiul un eveniment epocal, care încununa consecințele „pozitive” ale „alipirii” Basarabiei la Rusia, conducând la emanciparea socială și națională a „poporului moldovenesc”, „o mărturie a înaltei lui conștiințe revoluționare, a coeziunii și năzuinței de a merge cu marele popor rus”. Teza că „Octombrie a adus libertatea mult așteptată poporului moldovenesc, a pus bazele creării Statului Sovietic național”⁶³ a devenit o axiomă a propagandei sovietice.

⁶⁰ I. Popa, L. Popa, *Români, Basarabia și Transnistria*, Fundația Europeană Titulescu, București, 2009, p. 206–207.

⁶¹ Gh. Negru, *Politica etnolingvistică*, op. cit., p. 73.

⁶² *Ibidem*.

⁶³ „Comunistul Moldovei”, 1965, nr. 11, p. 10; „Moldova Socialistă”, 23, 24 noiembrie 1965; „Moldova Socialistă”, 7 septembrie 1967; „Cultura”, 9 septembrie 1967; I. I. Bodiul, *Octombrie și transformările sociale*, „Pravda”, 5 octombrie 1967; „Moldova Socialistă”, 6 octombrie 1967; I. I. Bodiul, *Sub drapelul Marelui Octombrie*, în „Moldova Socialistă”, 3 noiembrie 1967.

Este adevărat că revoluția bolșevică a proclamat dreptul națiunilor captive la autodeterminare până la secesiune, însă acest drept, cu excepții, n-a fost respectat și n-a fost recunoscut în cazul românilor basarabeni.

„Naționaliștii moldoveni” au devenit ținta atacurilor în toate discursurile istoriografice ale lui Bodiul. Ei erau etichetați drept „trădători” și „dușmani de moarte ai poporului moldovenesc”, lor li se atribuiau toate relele, ațâțarea urii naționale, tendința de a menține regimul vechi etc. Mai mult, lupta împotriva „naționaliștilor” și a Sfatului Țării „contrarevoluționar” era considerată drept una din trăsăturile fundamentale ale mișcării revoluționare din ținut din acea perioadă⁶⁴.

Însă, atunci când Bodiul s-a implicat în disputa de ordin istoric cu „oponenții” săi burghezi, cu autoritățile și istoricii din România, în istoriografia din R.S.S.M., deși se „demonstrase” că revoluția bolșevică ar fi învins în ținut, nu exista o opinie unică asupra datei la care ar fi fost instaurată puterea sovietelor⁶⁵.

Astfel, istoricul N. V. Berezneakov afirma că puterea sovietică a fost instaurată „în Moldova” (Basarabia) la 22 noiembrie 1917 pe cale pașnică, atunci când sovietul muncitorilor și soldaților din Chișinău a adoptat rezoluția despre recunoașterea puterii Consiliului Comisarilor Poporului de la Petrograd. Conform opiniei altor istorici, „revoluția socialistă” ar fi învins la sfârșitul anului 1917 - în primele zile ale lunii ianuarie 1918 (după N. A. Mohov - pe cale pașnică, iar după I. G. Dîkov, la 6 ianuarie 1918, în urma luptei armate)⁶⁶. Ulterior, s-a acceptat și s-a generalizat drept termen al instaurării puteri sovietice la Chișinău ultimele zile ale lunii decembrie 1917 - primele zile ale lunii ianuarie 1918⁶⁷. Cu referire la acest aspect, inițial în textele lui Bodiul se făcea uz de fraza „sfârșitul anului 1917 - începutul anului 1918”.

De aceea, un subiect important în discursurile lui I. Bodiul, care s-a impus în contextul adâncirii disensiunilor sovieto-române în „problema Basarabiei”, a fost nu numai cel „al biruinței și instaurării puterii sovietice în Moldova”, ci și data când s-ar fi produs acest eveniment. Dincolo de aspectul „științific”, care nu valora nimic deoarece desconsidera adevărul istoric în acele circumstanțe, stabilirea limitelor cronologice ale acestui eveniment avea, în cazul R.S.S.M., întâi de toate o conotație politico-ideologică. Propaganda comunistă era interesată să elaboreze un astfel de scenariu, conform căruia „cotropirea Basarabiei” de către „România regală” ar fi fost un prim act al „agresiunii” întreprinse din exterior asupra unui teritoriu al Rusiei Sovietice, unde deja se instaurase puterea „muncitorilor și țăranilor”. Se putea justifica astfel actul „eliberator” din 1940, ca un „triumf al adevărului istoric” și

⁶⁴ „Moldova Socialistă”, 16 februarie 1967. „Cultura”, 18 februarie 1967.

⁶⁵ A se vedea mai pe larg: Ia. S. Grosul, N. A. Mohov, *Istoriceskaia nauka Moldavskoi SSR*. Moscova, Editura Nauka, 1970, p. 78-86. A. S. Esaulenco, M. M. Ghițiu, *Pobeda soșialisticeskoi revoliuții v Moldavii v sovetskoii istoriceskoi nauki, Istoriceskaia nauka Sovetskoii Moldavii*, Editura resp. V. I. Țaranov, Editura Știința, Chișinău, 1984, p. 39-50.

⁶⁶ Ia. S. Grosul, N. A. Mohov, *op. cit.*, p. 79-80.

⁶⁷ A. S. Esaulenco, M. M. Ghițiu, *op. cit.*, p. 45-46.

„restabilire a dreptății”. De asemenea, „poporului moldovenesc” i se oferea o „sărbătoare” de sorginte sovietică, care trebuia să-l plaseze alături de alte popoare ale Uniunii Sovietice care „au înfăptuit Marele Octombrie”⁶⁸.

Discuțiile referitoare la data „biruinței puterii sovietice” în R.S.S.M. au durat mai mult de un deceniu, fără vreun rezultat. Dar, cu ocazia sărbătoririi a 50 de ani ai revoluției bolșevice conducerea P.C.M. a cerut istoricilor să-și precizeze atitudinea. În consecință, s-a hotărât că „biruința Puterii Sovietice” ar fi avut loc la 1 ianuarie 1918 stil vechi, sau 14 ianuarie, stil nou, 1918⁶⁹, deși nu există vreun document care să permită să se tragă atare concluzie. În Hotărârea C.C. al P.C.M. „Cu privire la sărbătorirea jubileului de 50 de ani ai instaurării Puterii Sovietice în Moldova”, adoptată la începutul lunii decembrie 1967, se stabilea explicit: „Pe data de 14 ianuarie 1918 (1 ianuarie stil vechi) întreaga putere de stat de pe teritoriul Moldovei a trecut în mâinile Sovietelor. Forțele contrarevoluționare au fost zdrobite și paralizate. Această dată a intrat în istoria poporului moldovenesc ca ziua victoriei revoluției socialiste în ținut, revoluție care a pus capăt robiei, asupririi, exploatării crunte, ignoranței și lipsei de drepturi, și care a deschis cale largă făuririi unei vieți noi”. Drept urmare, C.C. al P.C.M. a hotărât „... a marca la 14 ianuarie 1968 jubileul de 50 de ani ai instaurării Puterii Sovietice în Moldova ca unul dintre cele mai importante evenimente istorice în viața norodului moldovenesc”⁷⁰. Astfel, la sfârșitul anului 1967 – începutul anului 1968, în R.S.S.M., pentru prima dată a fost omagiat pe larg, în mod oficial, un eveniment inventat, de sorginte bolșevică și anume așa-zisa „instaurare a puterii sovietice în Moldova”, atribuindu-i evenimentului respectiv o conotație deosebită. Proiectul „sărbătoririi” pretensei victorii a puterii sovietelor în ținut și campania propagandistică de care urma să fie însoțit se înscriau perfect în politica de deznaționalizare a românilor de la Est de Prut.

Această dată a fost oficializată definitiv la 14 ianuarie 1968, când la Chișinău a avut loc o adunare solemnă a reprezentanților organizațiilor de partid, sovietice și obștești, închinată celei de-a 50-a aniversări a „stabilirii puterii sovietice în Moldova”. Evenimentul se încadra în șirul măsurilor consacrate aniversării a 50-a a revoluției bolșevice din octombrie 1917 și „marșului triumfal al puterii sovietice”, precum și contracarării acțiunilor desfășurate de conducerea de la București. În discursul introductiv, I. Bodiul pretindea că „în Moldova” ar fi învins revoluția socialistă într-o luptă crâncenă cu contrarevoluția și „naționaliștii moldoveni” care tindeau să se mențină la putere, specificând: „Folosind situația revoluționară ce s-a creat în Rusia, măturând din drumul său pe naționaliștii burghezi și pe alți reacționari, muncitorii și țărani din Moldova, în alianță cu soldații revoluționari, sub conducerea bolșevicilor, au stabilit, la 14 ianuarie 1918, Puterea Sovietică pe

⁶⁸ V. Burlacu, *Impactul relațiilor, op. cit.*, p. 301.

⁶⁹ I. Țurcanu, *Istoriografia din Moldova Sovietică între știință și propagandă*, în „Revista de Istorie a Moldovei”, 1994, nr. 3–4, p. 7.

⁷⁰ „Moldova Socialistă”, 3 decembrie 1967; V. Burlacu, *Inventarea mitului „biruinței puterii sovietice în Moldova” în propaganda comunistă de la Chișinău*, în „Akademos”, Chișinău, 2017, nr. 1, p. 119–120.

întregul teritoriu al ținutului. [...] care a intrat în istorie ca zi a biruinței revoluției socialiste în Moldova”⁷¹.

În legătură cu impactul acestui fals istoric asupra istoriografiei sovietice din R.S.S.M., se arăta că: „De atunci încolo, această dată a intrat în mod obligatoriu în toate lucrările istorice referitoare la acest fenomen, inclusiv în studiile considerate pe atunci de sinteză și în manuale.

Documentele istorice, în orice caz tot ceea ce pretindea a fi ca atare, au fost selectate și croite după acest calapod”⁷².

Argumentarea politico-ideologică și propagandistică a „biruinței revoluției socialiste” și scenariul acestui proces însumau toate elementele obligatorii pentru desfășurarea lui: premise, conducători, forțe motrice, aliați etc. Astfel, succesul instaurării puterii sovietice în ținut ar fi fost asigurat de conducerea partidului bolșevic în frunte cu V.I. Lenin, cu ajutorul și influența proletariatului rus de la Petrograd și Moscova, solidaritatea și internaționalismul popoarelor Rusiei, alianța dintre clasa muncitoare ca avangardă și țărănimea săracă drept aliat principal etc.⁷³.

Acuzațiile la adresa României precum că ar fi ocupat Basarabia în 1918 se desprind și din faptul că Bodiul, în cazul desemnării denumirii teritoriului dintre Nistru și Prut utilizează în exclusivitate toponimul „Moldova”, ceea ce în percepția lui ar fi trebuit să semnifice că și locuitorii ei sunt moldoveni, deosebiți de poporul român.

O abordare aparte în discursurile lui Bodiul ținea de evenimentele legate de actul Unirii Basarabiei cu România, din 27 martie 1918. În acest context, el era preocupat în primul rând de contestarea legitimității actului din 27 martie și denigrarea contribuției Sfatului Țării în realizarea actului Unirii, insinuând: „Acuma în Occident s-au înreprins noi încercări de a nega faptul ruperii Basarabiei de la Rusia Sovietică, se profilează tendința de a dovedi, că acest ținut n-a fost ocupat, dar alipit la România burghezo-moșierească, potrivit cică, voinței norodului. Pentru confirmare se aduce hotărârea Sfatului Țării. Faptele, realitatea, însă, arată că Sfatul Țării nu exprima și nu putea exprima interesele norodului moldovenesc. Pe lângă aceasta, hotărârea a fost adoptată în condițiile ocupației”⁷⁴.

Astfel, pentru propaganda comunistă unirea Basarabiei cu România era categoric o conspirație a forțelor „reacționare și agresive” comune, din interior și exterior. În acest context, pentru aprecierea actului Unirii realizat de românii basarabeni s-a recurs la un arsenal de termeni cât mai expresivi, precum „răpire”, „ocupare”, „rupere” etc. Discursurile s-au construit ținându-se cont de următoarele

⁷¹ „Moldova Socialistă”, 16 ianuarie 1967. V. Burlacu, *op. cit.*, p. 301; V. Burlacu, *Inventarea mitului*, *op. cit.*, p. 119–120.

⁷² I. Țurcanu, *Istoricitatea istoriografiei. Observații asupra scrisului istoric basarabean*, Arc, Chișinău, 2004, p. 72–73.

⁷³ A se vedea: Hotărârea CC al PCM „Cu privire la sărbătorirea jubileului de 50 de ani ai instaurării Puterii Sovietice în Moldova”, în „Moldova Socialistă”, 3 decembrie 1967; I. I. Bodiul, *Prisoiedinenie Bessarabii k Rosii i istoriceskie sudibî moldavskogo naroda*, în „Voprosî istorii”, 1972, nr. 8, p. 6.

⁷⁴ „Moldova Socialistă”, 16 februarie 1967; „Cultura”, 18 februarie 1967.

coordonate: cine a realizat Unirea (Antanta, „naționaliștii moldoveni”, „România regală” sau toate aceste forțe împreună); cui i-a fost răpită Basarabia (Rusiei sovietice, „un teritoriu sovietic unde biruise revoluția socialistă”); care a fost atitudinea populației locale, în primul rând, a moldovenilor (evident „ostilă”, caracterizată prin multiple acțiuni și mișcări de amploare împotriva „ocupanților”, care au lichidat cuceririle revoluționare).

După 1968, Bodiul nu a mai ratat nicio ocazie de a-și manifesta în mod deschis, în termenii cei mai duri și ostili, atitudinea antiromânească: „De faptul că nu întregul popor moldovenesc a început după victoria Marelui Octombrie să înfăptuiască transformări socialiste în economie și cultură, sunt vinovați cotropitorii străini, care au ocupat Basarabia. La sfârșitul lui decembrie 1917 – începutul lui ianuarie 1918 pământul moldovenesc a fost prima victimă a intervenției militare în Țara Sovietelor. România regală, sprijinită de statele imperialiste din Apus și cu ajutorul căpeteniilor organizației contrarevoluționare Sfatul Țării – organ burghez-naționalist – profitând de greutățile tinerii republici, a început să ocupe Basarabia” „contrar voinței oamenilor muncii”⁷⁵.

Din cele enunțate de Bodiul se desprindeau mai multe obiective politico-propagandistice. În primul rând, cu scopul de a demonstra „ilegalitatea” actului din 27 martie 1918 se făcea uz de noi „argumente” inventate, precum că „ocuparea” Basarabiei ar fi fost „primul act de violență” din exterior, tot ea fiind și „prima victimă” ruptă de imperialismul mondial de la tânăra republică a sovietelor, ceea ce accentua, o dată în plus, apartenența acestui ținut la Rusia Sovietică. În al doilea rând, se afirma că „raptul Basarabiei” a fost un act conjugat al contrarevoluției interne și externe, bazat pe acțiunile „naționaliștilor burghezi moldoveni”, ale altor „elemente reacționare” locale, iar intervenția armatei române ar fi beneficiat de susținerea și concursul „imperialiștilor Antantei”. De asemenea, autoritatea Sfatului Țării, ales în mod democratic și recunoscut de toate organizațiile social-politice din ținut, exprimând astfel voința majorității societății basarabene, era contestată. Acest organism era definit în termeni cât se poate de negativi, precum că ar fi fost „illegal”, „nereprezentativ”, „reacționar”, „burgez-naționalist” și, în consecință, nu era abilitat să voteze Unirea Basarabiei cu România.

Potrivit aceleiași interpretări, că Basarabia ar fi fost „răpită” și Unirea s-a produs contrar voinței poporului, a fost inventat și falsul despre „lupta poporului moldovenesc pentru apărarea cuceririlor revoluției socialiste și împotriva ocupanților”. Se afirma că „îndată ce cotropitorii au pășit pe pământul nostru, ei s-au lovit de rezistența puternică a poporului moldovenesc și a fraților lui – ruși, ucraineni, găgăuzi, bulgari, evrei, care în lupte sângeroase apărau cuceririle Puterii

⁷⁵ „Moldova Socialistă”, 16 februarie 1967; „Cultura”, 18 februarie 1967; A se vedea și: „Moldova Socialistă”, 7 septembrie 1967; „Cultura”, 9 septembrie 1967; „Pravda”, 6 octombrie 1967; „Moldova Socialistă”, 6 octombrie 1967; „Moldova Socialistă”, 3 noiembrie 1967; „Moldova Socialistă”, 3 decembrie 1967; „Pravda”, 28 iunie 1970; „Moldova Socialistă”, 30 iunie 1970; I. I. Bodiul, *Prisoiedinenie Bessarabii k Rosii i istoriceskie sudibi moldavskogo naroda*, în „Voprosi istorii”, 1972, nr. 8, p. 6.

Sovietice, dreptul lor la libertate și independență. Prin întregul ținut a trecut un val de indignare și proteste ale poporului”. Așa cum insista prim-secretarul C.C. al P.C.M., acțiuni de protest și solidaritate ar fi avut loc nu numai în ținutul dintre Prut și Nistru, ci și în rândurile popoarelor tinerii republici sovietice, care „au primit cu mânie și indignare știrea despre invazia mișlească a României boierilor în Basarabia”⁷⁶.

„Lupta împotriva ocupanților” a devenit pivotul tuturor discursurilor lui I. Bodiul⁷⁷ și ale urmașilor lui din fruntea P.C.M.

După ce a „demonstrat” „ocuparea” ilegală a Basarabiei, Bodiul s-a concentrat asupra definirii naturii regimul politic instaurat în ținut. În contextul adâncirii disensiunilor sovieto-române, pentru a contracara atracția pe care o Românie independentă, orientată spre Occident, în tentativa de a se distanța de U.R.S.S. o putea exercita asupra populației băștinașe din R.S.S. Moldovenească, în discursurile autorităților de la Chișinău s-a propagat imaginea unei Românie care în trecut ar fi exercitat o influență total negativă asupra „identității moldovenești”. Toate acestea aveau ca scop să cultive și să încurajeze animozitatea basarabenilor față de România și să-i înstrăineze de frații lor din dreapta Prutului. Astfel, evocarea perioadei „ocupației” Basarabiei (1918–1940), denunțarea autorităților române, proslăvirea „luptei neîncetate a oamenilor muncii împotriva administrației românești” au format un constant și privilegiat obiectiv al propagandei antiromânești din R.S.S.M.

Din considerente politico-propagandistice, acestei perioade i-a fost rezervat un spațiu exclusiv în discursurile ideologice și în istoriografia sovietică. Este de reținut că în toate aprecierile din rapoartele primului secretar, I.I. Bodiul, ca și în abordările istoriografice sovietice a fost respinsă din start „orice idee de progres în domeniul social-politic, economic și cultural în această perioadă [...]. Istoricii implicați în asemenea scrieri declarau, în ciuda realităților istorice din Basarabia interbelică, că „ocupația” românească a privat „oamenii muncii” de dreptul la liberă exprimare, a suprimat libertatea presei, întrunirilor și dreptul la asociere. Urmărind aceleași scopuri de intoxicare ideologică și de spălare a memoriei, se insista asupra caracterului reacționar și abuziv al administrației române”⁷⁸.

Studiile obiective asupra istoriei ținutului în perioada dintre cele două războaie mondiale reliefează că politica promovată de autoritățile de la București față de Basarabia a fost intens speculată de propaganda sovietică în perioada interbelică și postbelică⁷⁹.

⁷⁶ Vezi: „Moldova Socialistă”, 16 februarie 1967; „Cultura”, 18 februarie 1967.

⁷⁷ „Pravda”, 5 octombrie 1967; „Moldova Socialistă”, 6 octombrie 1967; „Moldova Socialistă”, 3 noiembrie 1967; „Pravda”, 28 iunie 1970; „Moldova Socialistă”, 30 iunie 1970; I. I. Bodiul, *Prisoiedinenie Bessarabii*, op. cit., p. 6.

⁷⁸ D. Dragnev, P. Parasca, *Cum a fost inventat „punctul de vedere al istoriografiei sovietice” asupra istoriei noastre naționale*, în „Destin Românesc”, 2010, nr. 3–4, p. 166.

⁷⁹ Vezi: O. Țăcu, *Basarabia în cadrul României întregite – consecințele unei incertitudini de politică externă*, în „Analele ANTIM”, Anuar Istoric. Chișinău, Editura Pontos, 2004, nr. 5, p. 70–72.

Falsul „ocupării” Basarabiei, demonizarea jandarmului român și a administrației românești din ținut aveau ca obiectiv falsificarea semnificației Unirii de la 1918, cultivarea urii față de poporul român și față de tot ce este românesc. Diversiunile ideologice ale marelui vecin din Răsărit al României vor avea un impact negativ de lungă durată asupra conștiinței românilor din stânga Prutului, „generând adevărate stereotipuri sau mituri care au influențat, manipulat și alterat mentalitatea mai multor generații de basarabeni și transnistreni, indiferent de originea etnică, cu inflexiuni și reverberații până în zilele noastre”⁸⁰.

Ca urmare a reapariției pe agenda relațiilor bilaterale sovieto-române a „problemei basarabene”, s-a intensificat activitatea politico-ideologică în R.S.S. Moldovenească de falsificare a întregii istorii a „poporului moldovenesc”. Ca niciodată, istoria a fost pusă în slujba intereselor de combatere a românismului și de educare a populației R.S.S.M. în spiritul patriotismului sovietic și internaționalismului proletar, a prieteniei popoarelor U.R.S.S.⁸¹

Dând curs documentelor de partid și indicațiilor primului secretar, întreaga activitate ideologică și politico-culturală a făcut din știința istorică un element principal al propagandei sale. Istoria a invadat presa, programele tele-radio, sălile de teatru, studiourile de film, librăriile, galeriile de artă, s-au editat articole și monografii ce abordau o tematică specială, dictată de obiectivele impuse de deciziile adoptate. Mai mult, istoria a devenit unul dintre avanposturile combaterii ideologiei burgheze în general, și a istoriografiei din România în special.

În rezoluția Prezidiului C.C. al P.C.M. din 13 decembrie 1965 „Cu privire la pregătirea măsurilor în vederea intensificării educației internaționaliste a oamenilor muncii din republică”, adoptată în contextul discuțiilor incendiare de la ultimul congres al scriitorilor din R.S.S.M. (octombrie 1965), se preconiza o „îmbunătățire radicală” a lucrului politic în rândul intelectualilor și studenților, a predării științelor sociale, a „istoriei Moldovei” în școlile de cultură generală și în instituții de învățământ superior, studierea și propagarea „trecutului istoric al poporului moldovenesc, a mișcării revoluționare în ținutul nostru”. Toate aceste măsuri urmăreau, direct sau indirect, contracararea influenței românești⁸², fiind impuse și de faptul că „mulți oameni ai muncii din R.S.S. Moldovenească nu cunosc trecutul istoric al republicii și în mijlocul unei anumite părți a populației persistă informații greșite despre trecutul Basarabiei”⁸³.

De acum înainte, o preocupare prioritară a structurilor ideologice de partid a devenit utilizarea istoriei ca instrument de îndoctrinare a societății prin diverse mijloace de propagandă și agitație și intensificarea educării internaționaliste.

⁸⁰ I. Popa, L. Popa, *Români, Basarabia și Transnistria*, Editura Fundația Europeană Titulescu, București, 2009, p. 191.

⁸¹ V. Burlacu, *Știința istorică în sistemul de propagandă din RSSM (anii 1960–1980)*, op. cit., p. 96.

⁸² E. Negru, *Congresul III al Uniunii Scriitorilor din RSSM și campania autorităților împotriva intelectualilor (II)*, în „Destin Românesc”, 2011, nr. 3 (73), p. 48.

⁸³ E. Negru, Gh. Negru, „Cursul deosebit”, op. cit., Doc. 5, p. 74.

Cu același prilej, I. Bodiul trasa o serie de sarcini în fața întregului aparat propagandistic, subliniind importanța excepțională a activității ideologice în condițiile specifice din R.S.S.M.: „În această muncă, cadrele ideologice trebuie să folosească mai larg istoria ținutului lor, bogată în pilde grăitoare, ce ilustrează legăturile seculare frățești dintre norodul moldovenesc, popoarele rus, ucrainean și alte popoare”⁸⁴. Pornind de la constatarea că „din păcate, mulți locuitori ai Moldovei nu cunosc sau nu au o idee destul de clară despre legăturile seculare dintre popoarele moldovenesc, rus, ucrainean și alte popoare, [...] despre cele mai importante evenimente istorice din viața și lupta revoluționară a oamenilor muncii din Moldova, mai ales în perioada Marii Revoluții Socialiste din Octombrie și instaurării Puterii Sovietice...”⁸⁵, I. Bodiul aducea o serie de reproșuri istoricilor. În aprecierea lui, neajunsurile se explicau într-o anumită măsură prin faptul, că știința istorică dezvăluia slab însemnătatea „progresistă” a unirii Basarabiei cu Rusia, nu desfășura suficient „munca de cercetare în vederea studierii luptei revoluționare a poporului moldovenesc”. În cadrul adunării „activului republican de partid” din 22 decembrie 1965, Bodiul a făcut un apel explicit către oamenii de știință pentru studierea istoriei „poporului moldovenesc”, cerând să se acorde o atenție sporită „cercetării și propagării mișcării revoluționare, activității desfășurate de mișcarea comunistă ilegală, instaurării Puterii Sovietice în ținutul nostru. Trebuie dezvăluită – afirma el – însemnătatea Marii Revoluții Socialiste din Octombrie în destinele istorice ale poporului moldovenesc”⁸⁶.

În cadrul ședinței prezidiului C.C. al P.C.M. din 1 februarie 1966, care a examinat chestiunea „Despre măsurile C.C. al P.C.M. privind propaganda și sărbătorirea datelor și evenimentelor marcante din istoria poporului moldovenesc”, s-a constatat că „organizațiile de partid, comsomoliste și sindicale, sovietele de deputați ai oamenilor muncii, presa, radioul și televiziunea nu acordă suficientă atenție propagandei și sărbătoririi datelor și evenimentelor istorice care au jucat un rol semnificativ în consolidarea prieteniei cu marele popor rus, ucrainean și alte popoare ale țării noastre, în mișcarea revoluționară pentru instaurarea puterii sovietice...”. De asemenea, istoricilor li se aduceau reproșuri că „studiază puțin și nu propagă îndeajuns un șir de chestiuni importante ale istoriei Moldovei legate de mișcarea revoluționară din ținut, de situația economică și socială a poporului în timpul ocupației române a Basarabiei, a luptei eroice pentru reunirea cu Patria – Uniunea Sovietică”⁸⁷.

Într-un raport secret din 1 iulie 1966, trecând în revistă lucrările apărute în România referitoare la istoria Basarabiei ca parte a istoriei poporului român, Bodiul trasa obiectivele și conținuturile activității propagandistice care urma a fi realizată.

⁸⁴ *Ibidem*.

⁸⁵ *Ibidem*.

⁸⁶ „*Moldova Socialistă*”, 5 ianuarie 1966; „*Cultura*”, 8 ianuarie 1966.

⁸⁷ E. Negru, Gh. Negru, „*Cursul deosebit*”, *op. cit.*, Doc. 12, p. 114.

O atenție deosebită urma să fie acordată pregătirii unor „lucrări fundamentale despre lupta pe care oamenii muncii din Moldova au dus-o în frunte cu bolșevicii pentru instaurarea Puterii Sovietice în ținut și pentru apărarea cuceririlor ei, pentru izgonirea ocupanților și eliberarea Basarabiei, despre curajul și eroismul organizației comuniste ilegale basarabene”⁸⁸.

Cerințele și indicațiile primului secretar s-au materializat în acțiuni concrete. În anul 1966, organele de partid de la Moscova au formulat o directivă privind elaborarea unor aspecte ale raporturilor sovieto-române, interpretarea lor fiind în sarcina Institutului de Istorie al Academiei de Științe a R.S.S.M. Într-o notă informativă din 24 februarie 1967, adresată C.C. al P.C.U.S. de către D. Cornovan, secretar al C.C. al P.C.M., se făcea bilanțul primelor realizări în conformitate cu Hotărârea C.C. al P.C.U.S. din 15 septembrie 1966 „Despre studierea și interpretarea pe viitor a problemelor referitoare la istoria relațiilor româno-sovietice”⁸⁹.

Astfel, în laboratoarele secției de agitație și propagandă ale C.C. al P.C.U.S. se elaborau și se impuneau anumite stereotipuri în domeniul trecutului istoric al „poporului moldovenesc”, iar eforturile istoricilor din R.S.S.M. trebuiau să se reducă la „argumentarea” și dezvoltarea acestor teze. În aceeași manieră se trasau sarcini stringente pentru toți combatanții „frontului ideologic”.

În Cadrul Plenarei C.C. al P.C.M. din februarie 1967, pornind de la „împrejurările defăimării, ce se intensifică, a trecutului și prezentului poporului moldovenesc”, oamenilor de știință li se puna în vedere „să demaște cu mai multă hotărâre pe vechii și pe noii „specialiști” (evident, români – n.n.) în problemele Basarabiei...”. Obiectivele vizau: „o adâncă reflectare a problemelor adevăratei istorii a poporului moldovenesc”, a „eroicei lui lupte duse pentru libertate socială și națională, a sfintei prietenii cu poporul rus, cu poporul ucrainean”, pregătirea cât mai curând a unor „lucrări fundamentale despre lupta, pe care oamenii muncii din Moldova au dus-o în frunte cu bolșevicii pentru instaurarea puterii sovietice în ținut și pentru apărarea cuceririlor ei, pentru izgonirea ocupanților și eliberarea Basarabiei, curajul și eroismul organizației comuniste ilegale basarabene”⁹⁰.

Prezent la adunarea anuală a Academiei de Științe a R.S.S.M. din 9 martie 1967, Bodiul constata că „acțiunile scizioniste ale conducerii chineze și ale altor partide comuniste au pus în fața savanților o serie de probleme importante”⁹¹. Tezele lansate de el și-au găsit reflectare în hotărârea Biroului C.C. al P.C.M. din 18 martie 1967, intitulată „Despre acțiunile C.C. al P.C.M. privind studierea și interpretarea în continuare a problemelor istoriei R.S.S. Moldovenești și a relațiilor sovieto-române”⁹².

⁸⁸ Gh. Negru, *Campania împotriva României*, op. cit., p. 144.

⁸⁹ E. Negru, Gh. Negru, „Cursul deosebit”, op. cit, Doc. 29, p. 162.

⁹⁰ „Moldova Socialistă”, 16 februarie 1967; „Cultura”, 18 februarie 1967; V. Burlacu, *Știința istorică în sistemul de propagandă*, op. cit., p. 91.

⁹¹ E. Negru, Gh. Negru, „Cursul deosebit”, op. cit, Doc. 29, p. 162.

⁹² Gh. Negru, *Crearea conceptului „națiunii burgheze” și „socialiste moldovenești” în istoriografia sovietică*, în „Revista de Istorie a Moldovei”, 1998, nr. 1-2, p. 72-73.

În hotărâre, istoricilor de la Universitatea de stat și de la Academia de Științe a Moldovei li s-a cerut să scrie și să publice într-un termen scurt peste 30 de lucrări, monografii, articole consacrate temelor ce constituiau „nodul gordian” în disputele bilaterale, precum „eliberarea Basarabiei” în 1812 și 1940, „biruința Puterii Sovietice”, „ocuparea și asuprirea românească a Basarabiei în 1918–1940”. Totodată, se cerea și îmbunătățirea predării istoriei U.R.S.S. și R.S.S.M. în toate treptele învățământului, în scopuri ideologico-propagandistice⁹³.

În succesiunea așa-ziselor „documente de partid” și „indicații” cu impact în sfera istoriei, întocmite de cele mai înalte foruri ale partidului, se înscrie și hotărârea Biroului C.C. al P.C.M. din 22 august 1967 despre aprobarea măsurilor „privind intensificarea propagandei și studierii pe viitor a problemelor istoriei Moldovei, națiunii moldovenești și organizării de stat a relațiilor seculare de prietenie ale poporului moldovenesc cu poporul rus și cu alte popoare ale U.R.S.S., a internaționalismului proletar și patriotismului sovietic”⁹⁴.

În planul de măsuri pentru anul 1968 al Academiei de Științe a R.S.S.M. „pentru îmbunătățirea lucrului ideologic” s-a cerut publicarea la Editura „Știința” din U.R.S.S. a unor lucrări care vizau problematica relațiilor sovieto-române și combaterea „falsificatorilor istoriei”, între care cele semnate de următorii autori: B. M. Kolker, I. A. Levit „Relațiile romano-sovietice între cele două războaie mondiale”; Ia. M. Kopanski „Relațiile sovieto-române între 1928–1934”; A. S. Esaulenco „Rolul trădător al Sfatului Țării” ș.a.⁹⁵.

Alarma dată de C.C. al P.C.M. în documentele expediate periodic C.C. al P.C.U.S. privind „pericolul românesc” a avut efectul scontat. La 6 mai 1968, Biroul Politic al C.C. al P.C.U.S. a adoptat, la insistența lui I.I. Bodiul, hotărârea „Cu privire la măsurile de ajutorare a R.S.S. Moldovenești în ameliorarea muncii ideologice”, dublată la 9 iunie 1968 și de decizia „strict secretă” a Biroului C.C. al P.C.M., intitulată „Despre măsurile privind îndeplinirea hotărârii C.C. al P.C.U.S. ”, „Cu privire la măsurile de ajutorare a R.S.S. Moldovenești în ameliorarea muncii ideologice”⁹⁶.

Instituțiile care trebuiau să promoveze direct sau indirect „adevărul” despre trecutul istoric al Moldovei, Academia de Științe a U.R.S.S. și Editura „Știința” au fost obligate să acorde ajutorul necesar instituțiilor științifice din R.S.S.M. în vederea pregătirii și editării lucrărilor „care tratează științific de pe poziții corecte chestiunile ce vizează istoria Moldovei, dezvoltarea națiunii, limbii și culturii moldovenești, relațiile sovieto-române, supuse în România unei reconsiderări”, considerate, tendențioase⁹⁷.

⁹³ V. Burlacu, *op. cit.*, p. 93; Gh. Negru, „Crearea conceptului”, *op. cit.*, p. 72–73.

⁹⁴ E. Negru, Gh. Negru, „Cursul deosebit”, *op. cit.*, Doc. 36, p. 174.

⁹⁵ AOSP a R. M., F.51, inv. 29, d. 117, f. 26.

⁹⁶ Gh. Negru, *Campania împotriva României*, *op. cit.*, p. 142.

⁹⁷ E. Negru, Gh. Negru, „Cursul deosebit”, *op. cit.*, Doc. 48, p. 263.

Trasarea sarcinilor pentru știința istorică a continuat să reprezinte o preocupare constantă a organelor de partid, constituind obiectul dezbaterilor în contextul amplificării disensiunilor sovieto-române în problemele de ordin istoric.

Un exemplu concludent în implicarea politicului în procesul de scriere a istoriei îl constituie hotărârea C.C. al P.C.U.S. din 5 noiembrie 1970, „Cu privire la măsurile de ameliorare a muncii ideologice în rândul populației R.S.S. Moldovenești și a regiunii Cernăuți a R.S.S.U.”, în care s-a dispus ca „Academia de Științe a U.R.S.S., Institutul de Marxism-Leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S., revistele „Probleme de istorie”, „Istoria nouă și modernă”, „Probleme de istorie ale P.C.U.S.” și „Viața internațională” să extindă publicarea articolelor și studiilor cu privire la rolul Cominternului în istoria mișcării comuniste și muncitorești și în istoria relațiilor ruso-române și sovieto-române, la politica cercurilor conducătoare ale României în perioada antebelică și la alte aspecte supuse unor reevaluări tendențioase în istoriografia română”⁹⁸.

Pentru realizarea acestei decizii, Biroul C.C. al P.C.M., în hotărârea adoptată la 16 noiembrie 1970 a obligat Prezidiul Academiei de Științe a R.S.S.M. să prezinte propuneri coordonate cu institutele respective ale Academiei de Științe a U.R.S.S.⁹⁹. În „Măsurile” adoptate cu această ocazie se preconiza organizarea unei sesiuni științifice în cadrul căreia să se discute despre succesele Moldovei sovietice și despre critica la adresa falsificatorilor burghezi¹⁰⁰, publicarea în revistele și ziarele din R.S.S.M. și în cele pan-unionale a unor articole și materiale „care să demaște activitatea antipopulară a ideologilor și oamenilor politici burghezi din trecutul Moldovei și României, cărora propaganda străină le face pe larg reclamă”, precum și a celor „cu privire la atrocitățile și la alte acțiuni comise de către ocupanți în Basarabia, în anii 1918–1940 și pe teritoriul R.S.S. Moldovenești și în alte regiuni ale țării, în anii 1941–1944”¹⁰¹.

În cadrul ședinței Biroului C.C. al P.C.M. din 12 ianuarie 1976 a fost examinată și aprobată drept directivă hotărârea C.C. al P.C.U.S. din 15 octombrie 1975, „Cu privire la măsurile suplimentare în domeniul muncii ideologice în legătură cu intensificarea propagandei naționaliste române care lezează interesele U.R.S.S.”. În decizia adoptată, „frontului istoric” din R.S.S.M. îi revenea sarcina „să elaboreze și să publice un șir de monografii, culegeri de articole și documente privind chestiunile legate de istoria Moldovei și a României, relațiile ruso-române, sovieto-române și moldo-române”¹⁰², tratate „incorect” în istoriografia românească¹⁰³. În acest context, urmau a fi elaborate și editate în anii 1976–1980 peste 40 de lucrări privind

⁹⁸ *Ibidem*, Doc. 100, p. 419.

⁹⁹ *Ibidem*, p. 420.

¹⁰⁰ *Ibidem*, Doc. 101, p. 426–427.

¹⁰¹ *Ibidem*, p. 431.

¹⁰² AOSP a RM, F. 51, inv. 39, d. 16, f. 2.

¹⁰³ *Ibidem*, f. 26–28.

problemele formării și dezvoltării „națiunii și stătalității moldovenești”, relațiile ruso-române, sovieto-române și moldo-române¹⁰⁴.

În consecință, majoritatea absolută a istoricilor din R.S.S.M. au fost înregistrați în procesul de implementare a politicii în domeniul istoriei. Cele mai multe dintre scrierile din anii '70-'80 își au originile în schițele, rapoartele, discursurile, așa-zis „programatice”, cu caracter istoriografic ale lui Bodiul. Antiromânismul a devenit o politică de stat în U.R.S.S. și o obsesie a istoriografiei din R.S.S.M. Totodată, un element esențial în activitatea ideologico-propagandistică a P.C.M., cu precădere în domeniul istoriei, l-a constituit promovarea „moldovenismului”, a limbii, culturii și a unei identități „moldovenești” diferită de cea română.

În numeroase articole, monografii, lucrări de sinteză, culegeri de documente publicate la comanda conducerii de partid, prin selectarea documentelor și evenimentelor convenabile, rupte din context, manipularea faptelor istorice a atins cote nemaivăzute. Au fost depuse eforturi pentru a ilustra procesul de creare și activitate a sovietelor de deputați ai muncitorilor, soldaților și țăranilor, realizarea decretului lui Lenin despre pământ, „lupta oamenilor din ținut pentru biruința revoluției socialiste și instaurarea puterii sovietice”, caracterul și orientarea „revoluționar-democratică” a mișcării de eliberare națională din ținut în anii 1917-1918 ș. a.¹⁰⁵. Sfatul Țării a fost denigrat, fiind considerat un organism „reacționar”, „burgez-naționalist”, „trădător”, „antipopular”¹⁰⁶. Conform istoriografiei sovietice, Sfatul Țării n-ar fi exercitat nici o putere, nici o autoritate, pretinzându-se că sovietele ar fi avut puterea reală în Basarabia.

Pornind de la acest concept, s-a susținut apăsător că Basarabia ar fi fost „răpită” și Unirea s-ar fi produs contrar voinței poporului, iar „acapararea” ținutului de către „România burghezo-moșierească” a fost începutul și primul act al intervenției

¹⁰⁴ *Ibidem*, f. 33-36.

¹⁰⁵ A. S. Esaulenco, *Soșialisticescaia revoluția v Moldavii i politiceskii krah burjuaznogo naționalizma (1917-1918)*. Kișinev, 1977; *Pobeda Sovetskoii vlasti v Moldavii*. Moscva, 1978; Biruința Puterii Sovietice în Moldova. Chișinău, 1979; *Ustanovlenie Sovetskoii vlasti v naționalinîh raionah Rossii. Analiz sovetskoiu istoriografii i kritika burjuaznoi literaturî*. Kișinev, 1979; M. B. Itkis, *Krestianscoie dvijenie v Moldavii v 1917 godu i pretvorenje v jizni leninscogo Decreta o zemle*. Kișinev, 1970; A. M. Lisețkii, *Bolișeviki vo glave massovîh stacek (mart-okteabri 1917 g.)*. Kișinev, 1974; *Bolișeviki Moldavii i Rumânskogo fronta v boribe za vlasti Sovetov (mart 1917-ianvari 1918 g.)*. Sb. dokumentov i materialov. Kișinev, 1967; *Letopisi vajneșiș sobitii istorii Kommunisticeskoi partii Moldavii*. Kișinev, 1976; *Za vlasti Sovetov! Hronika revoluționnîh sobitii v Moldavii. Mart 1917-ianvari 1918 g.* Kișinev, 1969; *Za vlasti Sovetskuiu. Sb. dokumentov i materialov*. Kișinev, 1970; *Pentru Puterea Sovietelor! Cronica evenimentelor revoluționare în Moldova. Martie 1917-ianuarie 1918*. Chișinău, 1979; E. M. Danu (Istrati), *Demokraticeskoie dvijenie za mir na Rumânscom fronte v 1917 godu*. Kișinev, 1973; M. Ghițiu, *Deiatelinosti soldatskih Sovetov i komitetov na Rumânscom fronte i v Moldavii v 1917 g.* Kișinev, 1983.

¹⁰⁶ D. I. Antoniuk, S. Ia. Afteniuk, A. S. Esaulenco, M. B. Itkis, *Predateliskaia roli „Sfatul Țării”*, Kișinev, 1969; A. S. Esaulenco, *Soșialisticescaia revoluția v Moldavii i politiceskii krah burjuaznogo naționalizma*. Kișinev, 1977; D. I. Antoniuk, S. Ia. Afteniuk, A. S. Esaulenco, „Sfatul Țării”-organ antipopular, Chișinău, 1984; D. I. Antoniuk, S. Ia. Afteniuk, A. S. Esaulenco, A. A. Zavtur, N. D. Roitman, D. E. Șemiakov, *Pobeda Sovetskoii vlasti v Moldavii*. Moskva, 1978.

imperialismului mondial asupra Republicii sovietelor. De loc întâmplător, perioada cea mai falsificată în istoriografia sovietică a constituit-o cea a întregirii neamului românesc, în care românii dintre Prut și Nistru au cunoscut progrese reale în toate domeniile.

O simplă trecere în revistă a titlurilor lucrărilor unor istorici din R.S.S. Moldovenească din anii '70 ai secolului trecut denotă caracterul tendențios al interpretării evenimentelor și proceselor analizate¹⁰⁷. Ele abundă în expresii de genul „luptă revoluționară pentru eliberare națională și socială”, „răscoale”, „processe judiciare”, „solidaritate proletară”, „cotropirea Basarabiei Sovietice de România regală”, „Basarabia sub jugul ocupanților”, „restabilirea dreptății istorice”, „colonie”, „Sfatul Țării trădător”, „nelegiuirile ocupanților”, „regim al cruntei asupririi sociale, naționale și politice”, „rezolvarea pașnică a problemei basarabene”, „înflorirea Moldovei în familia frățească a popoarelor U.R.S.S.”

O caracteristică a modului de viață din ținut între 1918–1940, conform istoriografiei din R.S.S.M., era exclusiv sărăcia, degradarea economică, demografică și culturală, lipsa drepturilor politice elementare, promovarea unei politici șoviniste de mare națiune, de asimilare și „românizare” a moldovenilor și a minorităților naționale etc.¹⁰⁸.

Prin denaturarea realităților, prin prezentarea tendențioasă a surselor istorice, din care erau selectate doar pasajele convenabile, se recurgea la falsificarea grosolană a adevărului despre întregirea poporului român. Era denunțată administrația instaurată în ținut și era cultivat falsul despre „lupta de clasă neîncetată” a oamenilor muncii împotriva „ocupanților” și autorităților române, pentru „restabilirea puterii sovietice”, „reunirea poporului moldovenesc și revenirea la Patria Sovietică”¹⁰⁹.

S-a urmărit să se acrediteze ideea că „lupta eroică” sub conducerea organizației comuniste clandestine basarabene, prea puțin numeroasă în fapt și fără rădăcini în mediul românesc, s-a desfășurat pe tot parcursul administrației

¹⁰⁷ S. K. Brâseakin, M. C. Sâtnic, *Triumful adevărului istoric*. Editura Cartea Moldovenească, Chișinău, 1970; Ia. M. Kopanski, (conducătorul colectivului de autori) *Lupta oamenilor muncii din Basarabia pentru eliberarea și reunirea ei cu Patria Sovietică. Anii 1918–1940*. Editura Cartea Moldovenească, Chișinău, 1973; U. G. Murzac, *Lupta revoluționară de eliberare a oamenilor muncii din Basarabia*. Cartea Moldovenească, Chișinău, 1982.

¹⁰⁸ P. S. Kustreabova, *Polojenie trudișihsea i demograficeskie proțessî v gorodah Bessarabii 1918–1940*. Kișinev, 1977; Idem, *Goroda Bessarabii 1918–1940 gg. (Soțialino-ăkonomiceskii aspekt i narodonaselenie.)*. Kișinev, 1986; S. K. Brîseakin, *Kulitura Bessarabii. 1918–1940*. Kișinev, 1978; G. C. Fiodorov, *Regim de represii sângeroase*. Chișinău, 1973; V. N. Lungu, *Politika terora i grabeja v Bessarabii. 1918–1940*. Kișinev, 1979; Idem, *Politica de teroare și jaf în Basarabia. 1918–1920*, Chișinău, 1982; *Istoria narodnogo hoziaistva Moldavscioi SSR. (1917–1958)*. Kișinev, 1974; ș. a.

¹⁰⁹ A se vedea: Ia. M. Kopanskii, *Itoghi izucenia istorii boribî za vosstanovlenie sovetskoj vlasti în Bessarabii i ee vossoiedinenie s soțialisticeskim otecestvom*, în *Istoričeskaia nauka Sovetscoi Moldavii*, op. cit., p. 62.

românești¹¹⁰, inclusiv în perioada în care a fost interzisă, activând sub paravanul blocului muncitoresc-tărănesc prin metode legale¹¹¹.

Un rol central în edificarea unei imagini denaturate a evenimentelor din perioada anilor 1917–1918, 1918–1920 și 1918–1940 l-a avut „cultul eroului legendar”, sau al unei pleiade de luptători pentru „fericirea poporului moldovenesc”. Astfel, în scrierile cu caracter istorico-autobiografic s-a conturat „mitul revoluționarului sau ilegalistului” care ar fi luptat cu jertfire de sine împotriva „regimului de ocupație”¹¹².

Istoriografia sovietică a tins să prezinte „lupta oamenilor muncii din Basarabia pentru reunirea cu patria sovietică” și prin prisma susținerii Uniunii Sovietice de către clasa muncitoare și comunitatea progresistă mondială¹¹³, pentru a legitima și în acest fel anexarea teritoriului dintre Prut și Nistru în 1940¹¹⁴. În același timp, s-a

¹¹⁰ N. V. Berezniakov, Ia. M. Kopanskii, V. P. Platon, *Pod krasnîm znamenem revoliuții (Straniți istorii boribî trudișcihsia Bessarabii za vossoiedinenie s Sovetskoi Rodinoi)*. Kișinev, 1965; V. Clobuțki, *Bolișevitskaia peciati Bessarabii 1918–1921 gg.* Kișinev, 1967; Idem, *Ziarele, care cheamă la luptă*. Chișinău, 1971; A. V. Zaițev, *Behderskoie voorujennoe*. Kișinev, 1971; Ia. M. Kopanskii, *Obșcestvo bessarabțev v SSSR i soiuzî bessarabskih émigrantov 1924–1940*. Kișinev, 1978; N. Moldovan, *Krestianskoie dvijenie v Bessarabii v 1929–1933 gg.* Kișinev, 1979; N. V. Bereznieakov, I. M. Bobeiko, Ia. M. Kopanskii, U. G. Murzak, V. P. Platon, *Boriba trudișcihsia Bessarabii za svoje osvobođenje i vossoiedinenie s Sovetskoi Rodinoi (1918–1940 g g.)*. Kișinev, 1970; *Hotinskoie vosstanie. Sb. dokumentov i materialov*. Kișinev, 1976; K. M. Drahenberg, „Krasnoie znamea”–boievoi organ bessarabskih komunistov. Kișinev, 1976; N. I. Cazac, *Ziarul „Tânărul bolșevic”–organul de luptă al comsolului Basarabiei*. Chișinău, 1978; U. G. Murzac, *Lupta revoluționară de eliberare a oamenilor muncii din Basarabia. 1921–1924*. Chișinău, 1982; *Boriba trudișcihsia Moldavii protiv interventov i vnutrennei kontrrevoliuții v 1917–1920 gg. Sb. dokumentov i materialov*. Kișinev, 1967; *Lenin nam puti ozaril. Sb. dokumentov i materialov*. Kișinev, 1970; *Komsomol Moldavii v dokumentah i materialah. 1918–1949*. Kișinev, 1971; I. M. Bobeico, *Kommunisticeskaia organizația Bessarabii vo glave boribî trudișcihsia za vossoiedinenie s Sovetskoi Rodinoi (1918–1940 gg.)*. Kișinev, 1974; ș. a.

¹¹¹ Ia. M. Kopanskii, *Deiatelinosti komitetov raboce-krestianskogo bloka v Bessarabii (1925–1933)*, Kișinev, Știința, 1984. 192 p.

¹¹² Ia. M. Kopanskii, *Jizni, kak fakel*. Kișinev, 1967; Idem, *Luptători neînfricați*. Chișinău, 1980; *Pod znamenem Velikogo Oktiabria*. Kișinev, 1967; J. Svet, *Ani de luptă*. Chișinău, 1967; *Intrare în legendă*. Chișinău, 1967; L. Makarov, *Plamennîe serdța*. Kișinev, 1973; D. Volturin, *Ternistîi puti revoluționera-podpolișcika*. Kișinev, 1974; A. Grecul, *Koster na vetru*. Kișinev, 1978; L. Minina, *Serghei Burlacenko*, Kișinev, 1980; M. A. Kalinonok, *Aktivnîe uciastniki boribî za vlasti Sovetov v Moldavii*. Kișinev, 1982; *Pamiati S. S. Bantke*. Kișinev, 1970; *Po puti Oktiabrea*. Kișinev, 1976; N. Olaru, *No pasaran!* Kișinev, 1972; *Scvozi buriu vremen*. Kișinev, 1979; *Soldatî revoliuții: dokumentalinie ocerki*. Kișinev, 1977; *Leghendarnîi kombriig*. Kișinev, 1982; ș.a.

¹¹³ Ia. M. Kopanski, *Obșcestvo bessarabțev v SSSR i soiuzî bessarabskih emigrantov (1924–1940)*, Kișinev, Editura Știința, 1978.

¹¹⁴ Iu. D. Roșcovan, *Pagini de solidaritate internațională*. Chișinău, 1966; Ia. M. Kopanskii, *Internaționalinîe tradiții boribî za vossoiedenenie Bessarabii s Sovetskoi Rodinoi (1918–1940)*. Kișinev, 1973; Idem, *Internaționalinaia solidarnosti s boriboi trudișcihsia Bessarabii za vossoiedinenie s Sovetskoi Rodinoi. 1918–1940*. Kișinev, 1975; Idem, *Naș drug Gabrieli Peri*. Kișinev, 1971; C. M. Drahenberg, *1918–1940–solidaritate proletară*. Chișinău, 1975; *Mejdunarodnaia podderjka boribî trudișcihsia Bessarabii za vossoiedinenie s Sovetskoi Rodinoi (1918–1940)*. Sb. dokumentov i materialov. Kișinev, 1970; *Istoria Moldavscoi SSR. s drevneișih vremen do nașih dnei*. Kișinev, 1982.

subliniat categoric că statul sovietic nu s-a împăcat cu „anexarea” Basarabiei la 1918, că a utilizat toate mijloacele diplomatice pentru soluționarea „echitabilă” și „pașnică” a „problemei basarabene”, vina pentru insuccesul tratatelor bilaterale fiind pusă pe seama Guvernului român¹¹⁵.

De asemenea, și nu în ultimul rând, eforturile istoricilor din R.S.S.M. aveau ca scop să combată „istoriografia burgheză” și, evident, din România socialistă, care, conform aprecierilor autorităților de partid, tindeau să mistifice evenimentele din perioada anilor 1918–1940¹¹⁶.

Momentul de apogeu al istoriografiei din R.S.S.M. l-a reprezentat apariția în 1974 a faimoasei lucrări, de circa o mie de pagini, a istoricului-academician, A. M. Lazarev¹¹⁷, considerat „decanul istoriografiei sovietice moldovenesti”. Chintesența acestei lucrări o constituie teoria despre formarea, în epoca medievală, în sud-estul Europei, a două popoare înrudite, dar distincte: românii și moldovenii. Lucrarea se „pretindea o prezentare definitivă a problemei Basarabiei din punctul de vedere sovietic”. De asemenea, în spiritul postulatelor diplomației bolșevice, se afirma că „problema basarabească” a apărut pe agenda internațională în 1918, ca urmare a „ocupării ilegale a Basarabiei de către România burghezo-moșierească”. În acest context, erau generalizate „argumentele” istoriografiei sovietice, pentru a demonstra ilegalitatea actului Unirii din 27 martie 1918¹¹⁸.

O analiză amplă a istoriografiei sovietice cu accentul asupra aspectelor cercetate în acest studiu se desprinde din lucrările unor istorici din Occident, precum M. Bruhis¹¹⁹, W. P. Van Meurs¹²⁰ ș.a.

Este de constatat totuși că falsurile, dogmele, prejudecățile și stereotipurile ideologice ale istoriografiei sovietice dăinuie și sunt promovate și astăzi în mediul public.

Astfel, și după disoluția U.R.S.S. și proclamarea independenței Republicii Moldova, ingerința politicului în tratarea problemelor-cheie ale istoriei naționale a condus la „o permanentă refacere a trecutului” în funcție de obiectivele politice ale celor care s-au perindat la guvernare, fiind reanimate și tezele „moldovenismului” de sorginte bolșevică. Drept dovadă de atitudine neștiințifică de selectare și interpretare tendențioasă a faptelor și documentelor istorice sunt mai multe lucrări, apărute la Chișinău după 1991¹²¹.

¹¹⁵ Idem, *Diplomația sovietică în lupta pentru soluționarea echitabilă a problemei Basarabiei*, Chișinău, „Știința”, 1985.

¹¹⁶ Ia. M. Kopanskii Ia. M., *Itoghi izucenia istorii boribî za vosstanovlenie Sovetskoï vlasti*, op. cit., p. 51.

¹¹⁷ A. M. Lazarev, *Moldavskaia sovetskaia gosudarstvennost i bessarabskii vopros*, Editura Cartea Moldovenească, Kișinev, 1974.

¹¹⁸ P. Moldovanu, *Cum se falsifică istoria*, în „Patrimoniul”, 1990, nr. 1, p. 79–110.

¹¹⁹ M. Bruhis, *Rusia, România și Basarabia. 1812–1918–1924–1940*. Chișinău, 1992.

¹²⁰ Meurs Wilhelmus Petrus Van, *Chestiunea Basarabiei în istoriografia comunistă* Chișinău, 1996.

¹²¹ A se vedea: V. Stati, *Istoria Moldovei*. Chișinău, 2002; I. Levit, *Republica Moldovenească (noiembrie 1917–noiembrie 1918)*. Chișinău, 2003; *Istoria Republicii Moldova din cele mai vechi timpuri până în zilele noastre*. Chișinău, 2004; *Istoria Republicii Moldova din cele mai vechi timpuri până în zilele noastre*. (Ediția a treia, revăzută și completată). Coord. V. I. Țaranov, Tipografia Centrală, S.n., Chișinău, 2015.

După 1989, ca urmare a prăbușirii regimurilor comuniste și a amplelor procese de democratizare, în Republica Moldova și România s-a impus un nou demers istoriografic. Pe fundalul noilor realități, au apărut numeroase studii și lucrări de certă valoare, dedicate elucidării momentelor cruciale ale istoriei românilor basarabeni și reafirmării adevărului istoric.

V. Fl. Dobrinescu¹²², P. Cernovodeanu¹²³, I. Constantin¹²⁴, I. Oprea¹²⁵, C. Botoran¹²⁶, Gh. Buzatu¹²⁷, V. Moisuc, I. Calafeteanu¹²⁸, I. Scurtu¹²⁹, A. Karețki, A. Pricop¹³⁰, C. I. Stan¹³¹, A. Gaiță¹³², Gh. Calcan¹³³, A. Chiriac¹³⁴ ș. a. au acordat o atenție deosebită procesului de eliberare națională a românilor basarabeni, Unirii Basarabiei cu România, luptei Guvernului român pentru recunoașterea internațională a actului din 27 martie 1918, tratatelor în problema Basarabiei și tendințelor ameliorării relațiilor sovieto-române, cauzelor insușelilor acestor negocieri.

În mod firesc, sfera intereselor istoricilor din Republica Moldova a cuprins istoria ținutului dintre Nistru și Prut, politica în varii domenii a autorităților țariste, lupta românilor basarabeni pentru supraviețuire prin crearea unor organizații cu caracter național etc., reîntregirea și desăvârșirea unității naționale, în context național și internațional, denaturată de istoriografia sovietică moldovenească. Faptul este cu atât mai remarcabil cu cât Basarabia a fost prima provincie istorică românească dintre toate cele aflate sub stăpâniri străine unde lupta de emancipare s-a finalizat cu Unirea din 1918.

Complexitatea și dificultățile evenimentelor politice care au avut loc în Basarabia în anii 1917–1918, premisele deșteptării românilor basarabeni, afirmarea crescândă, caracterul și conținutul mișcării de eliberare națională din stânga

¹²² V. Fl. Dobrinescu, *Bătălia diplomatică pentru Basarabia, 1918–1940*. Iași, 1991.

¹²³ P. Cernovodeanu, *Basarabia. Drama unei provincii românești în context politic internațional. 1806–1920*. București, 1993.

¹²⁴ I. Constantin, *Basarabia la interferența marilor interese*, în „Destin Românesc”. Revistă de Istorie și cultură. 2017, An XII (XXIII), nr. 1–2 (99–100); Idem, *27 martie 1918-încununare a luptei de eliberare națională a românilor din Basarabia*, în *In Memoriam Gheorghe Palade, op. cit.*, p. 260–277; Idem, *Diplomația română în lupta pentru recunoașterea internațională a Unirii Basarabiei cu Patria-mamă, în Centenar Sfatul Țării, op. cit.*

¹²⁵ I. Oprea, *Conferința româno-sovietică de la Viena (1924)*, în „Cugetul”, 1992, nr. 2.

¹²⁶ C. Botoran, *Tratatul româno-sovietic din anii 1918–1924 pentru recunoașterea unirii Basarabiei*, în „Cugetul”, 1993, nr. 3–4.

¹²⁷ Gh. Buzatu, *România în arhivele Kremlinului*. București, 1996.

¹²⁸ V. Moisuc, I. Calafeteanu, *Unirea Basarabiei și a Bucovinei cu România. 1917–1918, Documente*, Chișinău, 1995.

¹²⁹ I. Scurtu ș.a. *Istoria Basarabiei de la începuturi până în 1998*, Editura Semne, București, 1998.

¹³⁰ A. Karețki, A. Pricop, *Lacrima Basarabiei*. Chișinău, 1993.

¹³¹ C. I. Stan, *Revoluția rusă din februarie–martie 1917 și România*, în „Destin Românesc”, 2002, nr. 2; Idem, *Unirea Basarabiei cu România în contextul relațiilor româno-ucrainene (1917–1918)*, în „Destin Românesc”, 1999, nr. 3; Idem, *Armata română în Basarabia și rolul ei în înfăptuirea Unirii cu Țara*. București, 1996.

¹³² C. I. Stan, A. Gaiță, *România și regimul bolșevic din Rusia (1917–1920)*, în „Destin Românesc”, 1999, nr. 2; C. I. Stan, *Unirea Basarabiei cu România în contextul relațiilor româno-ucrainene (1917–1918)*. Iași, 1998.

¹³³ Gh. Calcan, *România în relațiile internaționale ale Conferinței de Pace de la Paris-Versailles, 1919–1920. Recunoașterea internațională a Marii Uniri*, Editura MEGA, Cluj-Napoca, 2013.

¹³⁴ A. Chiriac, *Membrii Sfatului Țării. 1917–1918. Dicționar*. București, 2001.

Prutului, crearea și activitatea Partidului Național Moldovenesc și a Sfatului Țării, având ca suport documentar procesele verbale ale ședințelor în plen ale primului for legislativ basarabean¹³⁵, ales pe principii democratice și care a jucat un rol important în destinul Basarabiei, etapele și factorii care au condus la Unirea Basarabiei cu România, premisele ei interne și conjunctura internațională favorabile creată de Primul Război Mondial și revoluția rusă, mișcarea națională a românilor ca un proces general și unitar, care s-a încheiat cu recunoașterea internațională a acestui act, sunt tratate în lucrările istoricilor A. Bobeică¹³⁶, V. Popovschi¹³⁷, I. Țurcanu¹³⁸, A. Moraru și I. Negrei¹³⁹, V. Ciobanu¹⁴⁰, Gh. Negru¹⁴¹, M. Ghițiu¹⁴², E. Danu¹⁴³, Iu. Colesnic¹⁴⁴, Gh. Cojocaru¹⁴⁵, O. Țăcu¹⁴⁶, L. Pădureac¹⁴⁷ ș. a.

¹³⁵ A se vedea revistele „Patrimoniul” 1990–1993, „Cugetul” ș. a.

¹³⁶ A. Bobeică, *Sfatul Țării stindard al renașterii naționale*. Chișinău, Universitas, 1993.

¹³⁷ V. Popovschi, *Despre Partidul Național Moldovenesc creat în 1917*, în „Destin Românesc”, 1994, nr. 2; Idem, *Ratificarea actelor de Unire a Basarabiei cu Țara*, în „Destin Românesc”, 2002, nr. 1; Idem, *Organizarea internă a Republicii Democratice Moldovenești (1917–1918)*, în „Destin Românesc”, 2001, nr. 3; Idem, *Aspecte ale mișcării naționale din Basarabia în anul 1917*, în „Destin Românesc”, 2003, nr. 3–4; Idem, *Republica Democratică Moldovenească (formarea și evoluția. 1917–1918)*. Chișinău, 2001; Idem, *Biroul de organizare a Sfatului Țării (27 octombrie–21 noiembrie 1917)*. Studiu și documente. Pontos, Chișinău, 2013; Idem, *Biroul de organizare al Sfatului Țării./Republica Democratică Moldovenească*. Volum îngrijit de Gheorghe E. Cojocaru, Editura Academiei Române, București–Brăila, 2017.

¹³⁸ I. Țurcanu, *Șansele ideii unității naționale în Basarabia în ajunul unirii*, în „Revista de Istorie a Moldovei”, 1993, nr. 3; Idem, *Unirea condiționată a Basarabiei cu România la 27 martie/9 aprilie 1918*, în „Revista de Istorie a Moldovei”, 1994, nr. 1; Idem, *Corespondența de la Paris a lui I. Pelivan despre atitudinea Marilor Puteri față de România (anii 1919–1920)*, în „Patrimoniul”, 1993, nr. 1; *Unirea Basarabiei cu România în anul 1918. Preludii, premise, realizări*. Chișinău, 1998; Idem, *Sfatul Țării în documentele sale fundamentale*, întocmit de istoricul Ion Țurcanu în vol. Sfatul Țării. Documente I Procesele verbale ale ședințelor în plen (Ediție de Ion Țurcanu), Știința, Chișinău, 2016.

¹³⁹ A. Moraru, I. Negrei, *Anul 1918 ora astrală a neamului românesc*, Civitas, Chișinău, 1998; A. Moraru, *Istoria Românilor. Basarabia și Transnistria. 1812–1993*. Chișinău, 1995.

¹⁴⁰ V. Ciobanu, *Militarii basarabeni 1917–1918. Studiu și documente*. Chișinău, 2010.

¹⁴¹ Gh. Negru, *Militarii moldoveni și unirea Basarabiei cu România*, în „Destin Românesc”, 1999, nr. 1.

¹⁴² M. Ghițiu, *În apărarea integrității teritoriale a Republicii Democratice (Populare) Moldovenești*, în „Cugetul”, 1993, nr. 5–6; Idem, *Basarabia și pretențiile teritoriale ale Radei Centrale Ucrainene*, în „Cugetul”, 1992, nr. 2; Idem, *Sfatul Țării și procesul de reunire a Basarabiei cu România la 1918*, în „Destin Românesc”, 1994, nr. 1.

¹⁴³ E. Danu, *Congresul militar moldovenesc, (20–27 octombrie 1917)*, în „Cugetul”, 1998, martie.

¹⁴⁴ Iu. Colesnic, *Sfatul Țării*. Enciclopedie. Chișinău, 1998.

¹⁴⁵ Gh. E. Cojocaru, *Partidul Național Moldovenesc*, în „Cugetul”, 1992, nr. 2; Idem, *Recunoașterea internațională a Marii Uniri*, în „Cugetul”, 1991, nr. 4; Idem, *Cu privire la problema Adunării Constituante în Basarabia în anul 1917*, în „Revista de Istorie a Moldovei”, 1991, nr. 2, 3; Idem, *Integrarea Basarabiei în cadrul României. (1918–1923)*. București, 1997; Idem, *Sfatul Țării. Itinerar*, Civitas, Chișinău, 1998; Idem, *Considerații cu privire la Unirea Basarabiei cu România*, în „Destin Românesc”, 1996, nr. 4; Idem, *Franța și ratificarea tratatului Basarabiei de la Paris, din 28 octombrie 1920*, în „Revista de Istorie a Moldovei”, 2016, nr. 1, p. 64–85; Idem, *90 de ani de la Conferința sovieto-română de la Viena*, în „Revista de Istorie a Moldovei”, 2014, nr. 2, p. 129–138; Idem, *Blocul Moldovenesc al Sfatului Țării, făuritor al destinului Basarabiei*, în *Centenar Sfatul Țării*, Chișinău, 2017.

¹⁴⁶ O. Țăcu, *Problema Basarabiei și relațiile româno-sovietice în perioada interbelică. 1919–1939*. Editura Prut Internațional, Chișinău, 2004; Idem, *Chestinea Basarabiei la Conferința de la Genova (10 aprilie–19 mai 1922)*, în „Analele Asociației Naționale a Tinerilor Istoricilor din Moldova”, Chișinău, 2003, nr. 4.

¹⁴⁷ L. Pădureac, *Relațiile româno-sovietice (1917–1934)*, Editura Prut Internațional, Chișinău, 2003.

În ansamblu, în procesul de emancipare a Basarabiei, în intervalul dintre aprilie 1917 și martie 1918, sunt evidențiate trei etape istorice distincte, ținându-se seama de condițiile specifice ale Basarabiei și de contextul istoric: 1) mișcarea pentru autonomia politico-teritorială a provinciei, proclamarea și obținerea acesteia la 2/15 decembrie 1917; 2) proclamarea independenței Republicii Democratice Moldovenești la 24 ianuarie/6 februarie 1918; 3) Unirea cu România la 27 martie/9 aprilie 1918.

O relatare completă a evenimentelor derulate în anii 1917–1918 în spațiul locuit de români, care au culminat cu Marea Unire, se regăsește în lucrarea istoricilor A. Moraru și I. Negrei¹⁴⁸. Sunt scoase în evidență etapele Unirii Basarabiei cu România, forțele motrice ale acesteia, constituirea Partidului Național Moldovenesc, activitatea organizațiilor militarilor moldoveni, lupta pentru școala națională și autonomia ținutului. O atenție deosebită este acordată evenimentelor decisive pentru destinul Basarabiei, care s-au desfășurat spre sfârșitul anului 1917 și în primele luni ale anului 1918.

De o certă valoare este lucrarea colectivă, „Istoria Basarabiei”, coordonată de Ioan Scurtu, a unor istorici de pe ambele maluri ale Prutului, în care un loc aparte îl ocupă problema Unirii Basarabiei și recunoașterea ei internațională¹⁴⁹.

Prin prisma unor documente istorice inedite, dar și a celor publicate, a materialelor din periodicele timpului și a mărturiilor contemporanilor, în paginile lucrărilor semnate de M. Adauge, E. Danu, V. Popovschi¹⁵⁰, I. Negrei, D. Poștarencu¹⁵¹ este prezentată o cronică a evenimentelor care au precedat actul istoric al Unirii Basarabiei cu România, sunt punctate etapele principale ale mișcării naționale din ținut, începând cu revendicarea dreptului la limba maternă, evoluând spre dobândirea autonomiei și independenței politice și culminând cu revenirea la patria istorică – România.

Lucrarea regretatului istoric V. Popovschi, apărută postum¹⁵², care are ca suport principal documentele de arhivă identificate în arhivele din Republica Moldova, România și Ucraina scoate în evidență principalele etape ale mișcării de emancipare națională a românilor basarabeni în anii 1917–1918 și, totodată, aruncă o lumină asupra specificului acestei mișcări în raport cu evenimentele similare desfășurate în alte provincii românești aflate sub stăpânire străină. Sunt reflectate

¹⁴⁸ A. Moraru, I. Negrei, *Anul 1918. Ora astrală a neamului românesc*. Chișinău, 1998.

¹⁴⁹ I. Scurtu, ș.a. *Istoria Basarabiei din cele mai vechi timpuri până în prezent*, Editura Semne, București, 1998.

¹⁵⁰ M. Adauge, E. Danu, V. Popovschi, *Mișcarea națională din Basarabia. Cronica evenimentelor din anii 1917–1918*, Chișinău, 1998.

¹⁵¹ *O pagină din istoria Basarabiei. Sfatul Țării (1917–1918)*. Ediție îngrijită, studiu introductiv și selecția imaginilor de Ion Negrei și Dinu Poștarencu, Prut Internațional, Chișinău, 2004.

¹⁵² V. Popovschi, *Biroul de organizare al Sfatului Țării./Republica Democratică Moldovenească*. Volum îngrijit de Gheorghe E. Cojocaru, Editura Academiei Române, București-Brăila, 2017, 366 p.

cele mai importante momente ale formării și evoluției Republicii Democratice Moldovenești, ce au condus, în final, la Unirea din 27 martie 1918¹⁵³.

O contribuție meritorie la studierea procesului de Unire a Basarabiei cu România și recunoașterea ei internațională o reprezintă lucrările istoricului Ion Țurcanu¹⁵⁴. Volumul său *Sfatul Țării. Documente*, vol. I. *Procesele-verbale ale ședințelor în plen*¹⁵⁵ cuprinde integrala documentelor referitoare la dezbaterile Sfatului Țării din anii 1917–1918 (85 de procese-verbale ale ședințelor sale în plen). Fiecare document este însoțit de notele explicative ale editorului. Documentele sunt precedate de un cuprinzător studiu introductiv al editorului, care prezintă o scurtă istorie a Sfatului Țării și de o notă asupra ediției. Albumul „Basarabia în actul Marii Uniri de la 1918”¹⁵⁶ este o lucrare omagială, editată în legătură cu aniversarea a 100 de ani de la Marea Unire.

Lucrarea lui Ion Țurcanu *Sfatul Țării. Istoria zbuciumată a unei importante instituții politice basarabene*¹⁵⁷ este scrisă pe baza unui consistent material adunat în arhivele din Republica Moldova și România, a documentelor americane, engleze și franceze culese din corpusuri de documente editate și din variate volume de specialitate.

În monografia istoricului V. Burlacu¹⁵⁸ sunt realizate o amplă analiză și sinteză a istoriografiei cu privire la Unirea Basarabiei cu România și recunoașterea ei internațională, prin prisma aspectelor ei definitorii.

Un eveniment științific de mare anvergură pentru studierea procesului de Unire a Basarabiei cu România și recunoașterea ei internațională și pentru reconstituirea trecutului în lumina adevărului istoric l-a constituit Conferința științifică internațională „Centenar Sfatul Țării: 1917–2017”, organizată la 21 noiembrie 2017 la Chișinău de către Institutul de Istorie al Academiei de Științe a Moldovei (gazdă și organizator principal), în parteneriat cu Institutul de Istorie „A. D. Xenopol” – Filiala Iași a Academiei Române, cu sprijinul și contribuția unui șir de alte instituții de stat, științifice, din domeniul învățământului, culturii, mass-media etc.

În cele peste 90 de referate, studii și comunicări științifice prezentate la conferință, reunite într-un volum special¹⁵⁹, au fost puse în discuție diferite aspecte

¹⁵³ A se vedea recenzia: M. Danilov, Valeriu Popovschi. *Biroul de organizare al Sfatului Țării./Republica Democratică Moldovenească*, Editura Academiei Române, București, 2017, în „Revista de Istorie a Moldovei”, 2017, nr. 4, p. 124–129.

¹⁵⁴ I. Țurcanu, *Unirea Basarabiei cu România în anul 1918. Preludii, premise, realizări*. Chișinău, 1998, 360 p. Idem, *Bessarabiana. Teritoriul dintre Prut și Nistru în câteva ipostaze istorice și reflecții istoriografice*. Chișinău, 2012, 344 p.

¹⁵⁵ Idem, *Sfatul Țării. Documente*, vol. I. *Procesele-verbale ale ședințelor în plen*. Chișinău, 2016, 822 p.

¹⁵⁶ Idem, *Basarabia în actul Marii Uniri de la 1918*. Album (în colaborare). Chișinău 2018, 180 p.

¹⁵⁷ Idem, *Sfatul Țării. Istoria zbuciumată a unei importante instituții politice basarabene*. Chișinău, 2018, 428 p.

¹⁵⁸ V. Burlacu, *Unirea Basarabiei cu România și recunoașterea ei internațională*, Învățătorul Modern, Chișinău, 2018 (Tipogr. „CAVALIOLI”), 394 p.

¹⁵⁹ *Centenar Sfatul Țării: 1917–2017: Materialele conferinței științifice internaționale*, Chișinău, 21 noiembrie 2017/coord.: Gheorghe Cliveti [et al.]; col. red.: Gheorghe Duca [et al.]; Chișinău: Lexicon Prim.-800 p.

consacrate premiselor și factorilor ce au contribuit la intensificarea mișcării de emancipare națională a românilor basarabeni, la formarea primelor formațiuni politice independente din Basarabia, desfășurarea Congresului militarilor moldoveni din toamna anului 1917, la afirmarea legitimității Sfatului Țării în contextul revoluției ruse etc. Au fost analizate disputele istoriografice asupra caracterului Sfatului Țării și rolul principalilor actori politici ai vremii în procesul de unificare și integrare a Basarabiei în cadrul statului național unitar român, prezența armatei române în Basarabia la începutul anului 1918. S-au evaluat consecințele actelor legislative ale Sfatului Țării, inclusiv ale Declarației de unire a Basarabiei cu România, din 27 martie/9 aprilie 1918. A fost abordată lupta diplomației române pentru recunoașterea internațională a Unirii, chestiunea Basarabiei la intersecția de interese din perioada interbelică ș.a.

În contextul Centenarului Marii Uniri, problema Unirii Basarabiei cu țara-mamă, România, este și rămâne un capitol de referință și de interes nesecat pentru istoriografia națională.